

KARVATUS

Karvatus teadusline Õpetajate Keskliidu ajakiri. Ilmub kaks korda kuus. Haa le kandja

2. aastakäik.

MAI, 1920.

7. vihk.

TOIMETUS:

J. Annusson, O. J. Kiesel, J. Piiskar, K. Öunapuu,
Hans Roos (peatoimetaja).

Toim. aadress: Pikk tänav nr. 26.

S I S U:

1. Omavalitsus ja kool. J. Annusson.
2. Noorsugu ja meie. K. Ö.
3. Uus väim koolis (järg). H. R.
4. Ekskursioonid. J. Port.
5. Füüsika õpetamisest rahvakoolis.
J. Lang.
6. Koolitarvidused ja õppeabinõud.
Otto Joh. Kiesel.
7. Kuidas korraldada vallakoole. H. S.
8. Laste kirjandus. P. Mitt.

9. Kirjandusest: N. Kann, Saksa keele
lugemisraamat. J. Jaanverk.
Lasteraamatud. O. J. K.
10. Ajakirjandus (ülevaade).
11. Kroonika: Õpetajate palgaküsimus. J. A.
Kodumaa tundma õppimise elustamiseks.
12. Organisatsioonide teated:
Järvamaa Õp. Seltsi koosolek. Väiksed
teated. Kongressi kokukord.
13. Toimetusele saadetud kirjandus.

Tartu Õpetajate Seminaar

vajab

õpetajaid

Eesti k., Saksa k., Vene k., matemaatikas, loodusloos,
muusikas, joonistamises, võimlemises,

**harjutuskooli
juhatajad ja õpetajat.**

Teatada Tartu, Pepleri tän. № 13.

Seminaari direktor.

Kasvatusteadusline ajakiri

KASVATUS

Eesti Õpetajate Liidu häälekandja.

2. aastakäik

Mai 1920

7. vihk

Omavalitsus ja kool.

Ainult need uuendused on eluvõim-
sad, mis maksmajäävate ehk teiste maks-
mapandavate korraldustega on kokku-
kõlas. Mida laialisema ulatusega re-
form, seda mitmekülgsemalt riivab ta
kõiksuguseid alasid, seda rohkem tu-
leb tema kavatsemisel arvesse võtta mit-
mesuguseid tingimusi.

Näituseks avaldab uus maaseadus
mõju paljude teiste küsimuste põhimõt-
telise otsustamise kui ka praktilise teos-
tamise peale. Peale muu on ta ligidas
ühenduses sunduslise üldhariduse maks-
mapanemisega. Maakorraldusest oleneb
rahva aineiline kandejõud, viimasest aga
jälle otsekohe võimalus teiste kultuuri-
liste ettevõtete hulgas ka kooli nii
ehk teisiti korraldada. Ka mitmesuguse
väikese üksikasja peale avaldab maa-
seadus kooliküsimuses oma mõju: koo-
livõrgu loomisel tuleb arvesse võtta
oodatavat rahva arvu kasvamist üksiku-
tes kohtades, võib arvesse võtta mõisa
keskpunkte ja hõoneid, kus koole võiks
avada jne.

Väga ligidalt üksteisega seotud on
ka omavalitsuse- ja koolikorralduses
maksmapandavad reformid. Mitte ju-
husliselt ei ole need küsimused peaaegu
korranga Asutavasse Kogusse sattun-
nud. Võib ütelda, et hea omavalitsuse
seadus on kindlustuseks, et kõik need
lootused ja ootused, mis kooliuuenduse

peale pannakse, mitte ainult paljaks loo-
tuseks ei jääks. Sellepärast on iga hari-
dustegelase otsekoheks ülesandeks
selle eest võidelda, et omavalitsuse sea-
dus ka sellest küljest hinnates soovi-
tava kuu omandaks.

*

Mida peaksid kool ja omavalitsus
üksteiselt ootama ja üksteisele pak-
kuma?

Et neil teineteisega tegemist teha tu-
leb, seda näeme sellest, et isegi Vene
kõige kangemal tsentralisatsiooni ajal
kool ilma omavalitsuseta läbi ei saa-
nud. Riik ei võtnud kooli tervelt oma
hoole alla. Omavalitsusele jäeti küll
harilikult enam-vähem must töö, kuid
mitte sellepärast, et seda ise teha ei ta-
hetud, vaid ei suudetud.

Sellest üleüldiselt kurvast ajajärgust
on ka pärit teatud kogemused ja eel-
arvamised omavalitsuse osast kooli kor-
raldamises. Meil on kõigil meeles val-
lakoolide õpetajate otsimised vähempak-
kumise teel; meie mäletamä veel väga
hästi neid aegu, kus õpetajad ning õpi-
lased kütmata klassides palitud-kasukad
seljas pidid töötama ehk pimedas istu-
sid — lihtsalt sellepärast, et omavalit-
suse esitajatel puudus igasugune aru-
saamine kooli ning kasvatustöö tarve-
test ja peeti asjata toreduseks koolile
vähematki „mõnusust“ pakkuda. Ka se-

da mäletame, kuidas vallaisad ära ei väsinud parajal juhtumisel õpetajale meele tuletamast, et ta ei peaks ära unustama, kes on peremees, kes sulane. Ei ole tarviski mälestusi värskendada — see sünnib ju praegu veel nii mõneski kohas endiselt edasi!...

Kitsastes oludes vaatas rõhutatud õpetaja ringi ja nägi peaseteed — riigikoolis. Siin oli märgata üleüldist korraldavat kätt; ehitati koolimaju, muretseti õppevahendid, makseti õpetajale palka; lõpuks ei olnud õpetajal tarvis patukahetsejana vallamaja treppisid talata ega vallaorjana noomitusi vastu võtta.

Mis sellest, kui riigivõimu esitaja — inspektor — sagedasti neidsamu võtteid, kuid juba teisel ülesandel tarvitas! Siin puudutati hinge, kuid ihu jäeti järele ja seda hinnatakse mõnikord nähtavasti rohkem...

Kurbi mälestusi üles soendades jõuame otsusele, et ei omavalitsuse ega riik kumbki ei suuda üksinda kooli korraldada — üks oma kultuurilise ettevalmistuse ja ainelise jõu puudusel, teine kerge kalduvuse pärast kõike tööd ühe liistu peale tõmmata ja siis keskkohast juhtida.

Kuid meil on ka teisi kogemusi. Tuleme meele suuremate omavalitsuse üksuste — linnade — kooli. Iseäranis keskkoolid, eriti kaubandus ja komertskoolid olid endise mõiste järele nagu riik riigis. Kui kuskil võimalik oli poliitilist ja vaimlist survet kas või pisutki vähendada, siis oli see just omavalitsuse koolides. Teame ka juhtumisi, kus omavalitsus oma õppeasutuste eest tõsiselt hoolitses, ühtlasi ka püüdes õpetajate seisukorda paremale järjele tõsta.

Lõpuks näeme, et ka demokraatlikes maades riik üksikute koolide korraldamist ning juhtimist sagedasti sugugi oma ülesandeks ei pea. Ta ainult seab nõudmised üles, mida peaks riigi seis-

kohast hinnates täitma; samuti peab ta oma ülesandeks kogukonde nende haridusliste korralduste läbiviimisel aineliselt toetada. Nii jääb siis kool enamasti omavalitsuse hoolealuseks, kus osalt, kus täiesti.

Omalt poolt näeksime, et meie loodav koolikorraldus peaks olema niisugune, mis rahvast koolile ega kooli rahvale võõraks ei teeks. See on aga ainult siis mõeldav, kui seltskond, kes teda tarvitab, tema sisemisest elust kuidagi viisi ligemalt osa võtab ja tunneb, et tema on kohustatud kooli hea käekäigu eest hoolitsema.

Need ülesanded, mis ühel ehk teisel viisil (näit. omavalitsuse kaudu) koonduvad seltskonnal kooli vastu loomulikud oludes võiksid olla, oleksid järgmised: kooliruumide soetamine ja nende eest hoolitsemine, õppevahendite muretsemine; kooli eelarve kokkuseadmine, sellele vastavate summade muretsemine ja nende tarvitamise järelvalve; kooliealiste laste nimekirja kokkuseadmine ja järelvalve kooli piirkonnas asuvate laste korraliku kooliskäimise üle; vaesemate õpilaste toetamine, õppejõudude valimine jne. Mil viisil omavalitsus neid ülesandeid teostab, kas koolivalitsuse ehk hoolekogu jne. kaudu, see on juba rohkem tehniline kui põhimõtteline külg.

*

Kas saab meie praegune omavalitsus, eriti vallavalitsus, nende ülesannetega toime?

Paljude kohta võib jaatava vastuse anda. Vald toimetab mõnesuguseid ülesandeid nii hästi, kui see tal üleüldise vilumatus ja oskamatus juures võimalik; üksikute majandusliste talituste kohta võiks ütelda, et nende täitmine seda raskemaks ja kulukamaks läheb, mida kaugemal on võim, kellele need küsimused alluvad; nii siis võiks vähem omavalitsuse üksus asjaga kõige parem toime saada.

Otsekohe tuleme aga ka meele neid õpetajate koosolekutel ja nõupidamistel avaldatud ühemeelisi otsuseid — palgamaksmine ärgu olgu valla asi. Selle meeoleolu tabajaks on ka 17. märtsil koolinõunikude ja haridusosakondade juhatajate koosolekul tehtud otsus, et kõik koolide ülespidamise kulud (peale naturaalkohustuste) maakonna kanda tuleksid võtta. Nii siis näeme, et senine vald ei ole suutnud täita nõudmisi, mis õpetaja kui haridustegelase ning kooli kui haridusasutuse poolt temale ülespidamise suhtes ette pandud.

Selle põhjuseks on peale muu palju meie vallategelaste ühekülgset kitsas silmaring ning valdade kehva majandusline seisukord.

Mis on meie omavalitsuse üksus? Täiesti määramata suurus, milles mõnest sajast kunni mõne tuhandeni elanikka leidub. Kehvad oma intelligentliste jõudude kui ka ainelise jõu poolest kiratsevad väiksed vallad päevast päeva, ilma et neil oleks lootust kunagi paremasse seisukorda peaseda.

Kui mingile sarnasele vallale geograafilise seisukoha jne. poolest ka edaspidi tema endine kuju alles jäetakse, siis oleks võimalik parandada ainelist kitsikust sel teel, et riik sarnasele üksusele ainelist toetust annaks. See ei paranda ometi asja lõpulikult, kuna sellega vald loovat, intelligentlist jõudu juure ei saa. Nii siis peab parandust teisalt otsima, ja seda peab pakkuma meie tulevane omavalitsuse seadus.

*

Üks kõige tähtsamatest ülesannetest, mida tuleb ligemal ajal täita, on üleüldise sundusliku alghariduse läbiviimine. Peab looma võimaluse kõigile kooli peaseda ja seaduses ettenähtud aja (näit. 8 aasta) jooksul õppida. Veel ei kujutata meil täielikult seda ülesannet ette; puuduvad koondatud andmed kooliealiste laste kohta; ei ole mingit järje-

kindlalt valmistatud koolivõrgu kava; ei tea ka keegi, missugust vaimlist ning ainelist pingutust see meie riigilt nõuab. Igatahes on ülesanne sarnane, et tema täitmiseks meie riigi ning omavalitsuste eelarvetes hariduse jaoks väljaantavate summade hulk ennekuulmata kõrguseni peab tõusma. Samuti on tarvis äärmist pingutust vaimlise jõu koondamiseks; õpetajate ja haridustegelaste arv peab praegusega võrreldes mitmekordselt kasvama.

Võtame keskmiseks kooliealiste laste arvuks iga eluaasta kohta 2% üleüldisest elanikkude arvust. Kui Eestis oleks 1,2 miljoni elanikku, siis peaks iga aasta 24.000 last kooliealiseks saama. Kaheksaastase sundusliku kooli puhul oleks õpilasi 192.000.

Õpilaste arv klassis ei tohiks mitte üle 30 olla; oletame aga, et esialgse kokkuhoidmise mõttes õpilaste arv suurem, näit. 40 võetakse, siis oleks sundusliku 8-aastase hariduse puhul tarvis 4800 klassi korraldada. Peale selle jääb aga veel 4 aastat kesk- ning erikoolide kursusest järele (nende alamad klassid on sundusliku alghariduse hulka arvatud). Kui arvata, et neisse 50% kõigist alghariduse lõpetajatest läheb, siis oleks nelja täiendava aasta õpilaste arv 48.000 ning nende jaoks peaks vähemalt 1200 klassi korraldama. Nõnda näitab see (väga umbkaudne) kokkuvõte, et meie kool juba lähemal ajal peaks vähemalt 6000 klassiga töötama, milleks on tarvis korraldada umbes 1000 koolimaja. Arvud on võetud keskmised; tõepoolest peaksid nad aga mõnel põhjusel tegelikult palju suuremaks muutuma.

Kui kaugel meie selle kava elluviimisest seisame, näitavad mõned arvud, mis meil praegu saadaval. Nõnda on kõige pealt terves riigis töötavate õpetajate arv (haridusministeeriumi andmete põhjal) umbes 3400; oleks siis tarvis veel 3000 lisajõudu. Mitu semi-

naari peaks töötama, et ühes õpetajate arvu loomuliku kahanemise katmisega ka puuduvate õpetajate ettevalmistuse eest hoolitseda! Praegused kolm seminaari võivad kõige paremal korral 100—200 õpetajat aastas ette valmistada. Mis koolimajadesse puutub, siis ei ole siin küll vastavat arvustikku käepärast, kuid üleüldiselt tuttavate nähtuste põhjal võib tõendada, et asi ka siin parem ei ole. Linnades töötavad koolid päevas kahe vahetusega, maal ei saa mõnes kohas neljanda—viienda õppeaasta laste koolivõtmise peale mõelda; puuduvad peaaegu täiesti ka ühiselumajad.

Kõik see kohustab ja sunnib koolikorraldusel äärmist jõudude kasutamist ja kokkuhoidmist silmas pidama. Vaevalt on selle juures mõeldavad endised väikesed 10—15 õpilasega koolid, kui nad ka asjakohasel rakendusel väga sümpaatlikud oleksid. Peab katsuma õpilasi koondada ringkondadest, mis võiksid anda igal aastal loomuliku klassi arvu lapsi (esialgul 40). Selleks aga peaks kooliringkond olema vähemalt 2000 elanikuga.

Kooli sisemisest elust osavõtmist on tarvis siduda ühel ehk teisel põhjusel omavalitsuse organidega; nii järgneb ka, et vald ehk kavatsetav uus kogukond ei peaks mitte liig väike olema, et tal asutuste korraldamine üle jõu ei käiks. Kui aga arvesse võtta seda, et meil praegu maal intelligentlistest jõududest suur puudus on, siis peaks omavalitsuse üksus enesesse rohkem elanik-ka ühendama, näit. vahest 6000—8000.

Sarnastes üksustes leiduks juba rohkem jõudusid, kes omavalitsuse tegevust suudaksid juhtida, neis oleks võimalik paremini tööd korraldada ja jõudusid kokku hoida. Sel teel võiks ka koolikorraldamises paremaid tagajärgi saavutada.

Kokkuvõttes jõuame järgmisele otsusele:

- 1) omavalitsus peab koolikorraldamisest osa võtma;
- 2) omavalitsuse üksused tulevad otstarbekohaselt ümber muuta, et neis ainelist ja vaimlist jõudu omavalitsuse ülesannete täitmiseks tarvilisel määral leiduks.

Sellega ei ole öeldud, et kogukonnad igal pool ühe mõõdu järele tuleksid luua. Üksikud nurgad oma iseäralduste poolest pakuvad mitmesuguseid erivõimalusi.

Kes kooli kulud ja ligema korraldamise tulevikus oma peale võtab, kas maakond ehk vald, see oleks otstarbekohase reformi juures ükskõik. Loodakse tarvilisel kõrgusel seisev vald — võiks tema nende ülesannetega toime saada; mõeldav oleks aga ka maakondade vähendamine ja nende koondamine loomulikul teel tekkinud vaimliste keskkohade ümber. Üks kui teine tee pakuks mitmekordset võimalust omavalitsuse ülesannete otstarbekohaseks täitmiseks.

Praegune vald on aga oma aja ära elanud; ta ei saa isegi tema peale pandud väikeste kohustuste täitmisega toime — aeg on teda põhjalikult ümber luua.

J. Annusson.

Noorsugu ja meie.

Vanu ja noori on vintsutanud sõjamaru. Ta on lõõnud haavu kehalisi ja hingelisi — haavu, mis nüüd valu tekitavad.

Noorsugu on olnud üleüldiselt samades tingimustes kui teisedki. Ei ole erandid tehtud sealgi, kus oleks võidud ja kus see tingimata tarvilik oli.

Ei ole tarvilist energiat ilmutatud noorsoo kaitseks, kui osa õppurid on antud kasarmutesse, kus teda on võetud täiskasvanuna, temale maksetud palka nagu viimastelegi, võimaldades omandada elumehelikka maitseid — õppurid on varustatud tubakaga jne. Need maitseid ja tööst võõrdumus on teinud kasarmunoorsoost — ühest osast vähemalt — inimesed, kellest teised koolivennad kahetsedes kõnelevad. Mõjud aga anduvad edasi.

Nüüd võib pahesid konstateerida faktina. Tõuseb küsimus, kas noorsugu ei oleks võinud isamaa kaitseks sedasama ära teha kasarmust ära jäädes, ehk kui tema kasarmuelu oleks hoopis teistel alustel korraldatud. Vist ei oleks see võimatu olnud. Aga meie — vanemad, õpetajad, koolivalitsused, koolipoliitika juhtijad — ei ole kaugele nägevad olnud, vähemalt mitte energilised. Meist on mööda mindud.

Harilikult pööratakse asjadesse tähelepanu siis, kui tagajärjed avalduvad, ja satutakse ärevusse. Noorsoo juures ettetulvead pahed — koolis ja väljaspool — on saanud kõneaineks asjaomastes ringkondades. Kuuldub mõnesugustest kavatsustest. Ei või aga ütelda, et nähtust küllalt objektiivselt hinnatakse, mille tagajärjeks võiksid olla kohatud korraldused. Kuid ei ole midagi kardetavat, kui kohatud vahendid õrna küsimuse lahendusel: võiks anda asjale võõri, koguni ebanormaalse sihi, tekitada soovimatu reaktsiooni. Seda peab ütleva kõige pealt koolinoorsoo organisatsioonide küsimuse lahendusest.

Et küpsi otsuseid teha, peab asja õieti hindama, teda mitte kasulikumaks ega kahjulikumaks, paremaks ega pahemaks pidama, kui ta on. Selleks peab teadlik olema kõige pealt kahest asjast: 1) et noorsoo liikumine on orgaaniline osa kõigest seltskonna eluavaldustest, mida ei saa võtta eraldatult ja 2) et seda liikumist peab igakülgsest tundma ja teda mitte segama igasuguste „liikumistega.“

Hinnates noorsugu ei või teda vaadelda isoleeritult, sarnasena arvustada tema pahesid ega üksi sarnasena loota teda tõsta. Kui leiduksidki mingisugused vahendid teda märksa kõrgemale

tõsta ümbritsevast seltskonnast, siis ei saaks teda sellel kõrgusel pidada, senni kaua kui ta endisesse ümbrusesse jääb. Aga noorsugu ei ole ka halvem kui seltskond, sellepärast on ühekülgne hädakisa sellest, et nüüd noorsugu hukas on: ta on ennegi samades tingimustes samane olnud.

Sellepärast on noorsoo küsimus seltskonna tervendamise küsimus; võitlus noorsoo pahedega on võitlus seltskonna pahedega; lootus noorsugu tõsta ei või palju suurem olla kui lootus seltskonda tõsta.

Ei või tõelisi tagajärgi olla püüetel noorsugu hoida või loovutada ööti tantsimast, „talutares“ viibimast, või muudest sarnastest lõbudest, kui ümbruskond, võib olla vennad ja õed, isad ja emadki tantsivad, söövad ja jooivad, suitsetavad, marodöörivad, pillavad, sisse vedades noorsugu. (Joomise vastu võideldakse karskuseseltsidega ja seadustega: ei ole kuulnud, et õiste pidude vastu seltsidega või seadustega võideldaks.) Aeg ja koht määrab noorsoogi kõlblise tasapinna.

Loogiline otsustamisviis nõuab asja objektiivset käsitamist, segamatust teiste — võib olla ligidaste — asjadega, tema kõigi nähtuste — hüvede, pahede — arvesse võtmist, tema tundmist vähemalt olevikus ja omas ümbruses, võimalikult aga ka minevikus ja mujal — ajas ja ruumis, terves ulatuses. Aga igapäevane vassing mõjutab sedagi küsimust. On mitu noorsoo liikumist olemas, alates kriminaalsete ja kõiksugu teiste kahtlaste konspiratiivsete liikumistega ja lõppedes kõige kultuurilisema ja ideelisemaga. Oppiva noorsoo hulgas on teatavasti väga eitavat laadi liikumist olnud — organiseeritult enam minevikus —, mille kõrval täiesti kultuuriliste sihtidega ühingud avalikult on tegutsenud, niipalju kui avalik tegutsemine on võimalik olnud. Nüüd juhtub aga, et isegi kasvatusalal töötajad kõik need liikumised segi viskavad ja ühede „liikumiste“ pahed teiste arvele panevad, samuti positiiveski nähtuses, millel oma puudused on, ennem pahesid näevad — millest muidugi enam kõneldatakse —, mille tõttu ideelinegi liikumine mustana, citavana esineb. Mui-

dugi järgnevad nii saavutatud vaadetest vastavad seisukohad ja suhted asja vastu.

Tihti otsustatakse ka nii: kui tahetakse mõne asja vastu argumente tuua, siis seletatakse, et seda kuskil mujal ette ei tule — just nagu ei oleks iga juba olev nähtus kuskil esimest korda ette tulnud; kui ta aga mujal juba ette tuleb, siis näitatakse, et see, mis teistele kohane, meile kohatu on — just nagu ei oleks Euroopa ja Ameerika inimesed sama bioloogilised ja hingelised olevused samade eluavaldustega, mille relatiivseist lahkuminekuist ainult võiks rääkida kui samade nähtuste variatsioonidest.

Kas me ei saa ameeriklase hingeelust sama hästi aru kui tema meie omast?

Ameerika paneb end just järjekindlalt igal pool — eriti pedagoogika alal — maksma. Euroopa ideed, Ameerikas ellu viidud, tulevad varem ehk hiljem Euroopasse juba realiseerituna tagasi.

Sarnased mõtteideaalid ja veel teised — sümpaatiad, antipaatiad; harjumused, uuduse kartus jne. — ei või imponeerida ega tohi mõju saada.

Teaduslik meetod, erapooletus, ettenägevus — teist teed ei ole, kui me ei pea vigu tegema, mida ju ometi keegi ei taha.

Asja ei lahendata mitte ükski tänaseks. K. O.

Uus waim koolis.

(Järg.)

Kooli eesmärgiks on tema hoolde usaldatud noortsugu kasvatus läbi ühiskonnaelule kõlbulisteks isikuteks arendada. Selle lause sean ma järgnevat arutuste lähtekohaks. Kes teda ei tunnista, sellele ei ole järgnev mitte mõõduandev.

Oleviku kool.

Kõige pealt vaatame, kas oleviku kool vastab ülesseatud nõudele. Kui mitte, siis peaks tarvilikka samme astuma nimetatud eesmärgi saavutamiseks.

Praegune kool on poolepäevase lühitusega (vastand internaadile). Õppurid lähevad hommikul sinna, seal õpetatakse neid teatud arv tunde ja lõunal lahkudes hingavad nad tihti kergendatult. Ka osa pealelõunast kuulub koolile, sest õppurile on üles antud teatud tööd, mis järgmiseks päevaks ette valmistatud, ära tehtud peavad olema. Vahest sisaldab pealelõunane tunnikava ka laulu-, võimlemise- ja mängutunde.

Õige vaba aeg algab alles siis, kui õppur kõige oma mõtetega enese koolist kaugel tunneb olevat.

Pilku kooli siseellu heites silmame kahte täiesti eraldatud rühma, kes koolitöös lähedalt seotud, kuid seejuures ometi sügava lõhe läbi lahutatud. Ühel pool õpetajad, teisel — õppurid. Viimaseid eraldi vaadeldes, leiame omakord mitmeid rühme, iga rühm kujutab klassiseltsilisi, kes eneste vahel pole seotud

mingi kõvema sidemega. Missuguses vahekorras on siis nüüd ülaltähendatud rühmad? Õpetajad on ainult kasvatus mõtte kandjad. Nad on riigi poolt ettekirjutatud kasvatus tööle vajaneva autoriteediga varustatud. Õppuritele asuvad nad „ülemate“ seisukohal, kuna koolijuhataja jälle õpetajate „ülem“ on. Arusaadav, et ülematele on lubatud mitmesugune karistusvõim enese äranägemise järele. Kui viimast õpetajate kohta ainult harva tarvitatakse, siis on õppuri karistamine tänapäev veel üks olulisematest osadest kasvatuses.

Õpetajaid seob koolielus kollegiaalsus. Ta seisab selles, et terve kolleegiumi kohta üldüldist mõtteviisi maksma panna. Ükski kollegiaalselt mõtlev õpetaja ei võta tuntavalt erinevat seisukohta kellegi teise kolleegiumi liikme vastu. Seesugune kollegiaalsus on oluliselt eitav. Paljudes koolides ei suuda ta oma liikmeid vastastikku virgutada positiivsele tööle teaduslises, kasvatuslises ehk üldinimlises alal. Õpetajakonnale seisab vastu — õppurkond, samasugune kinnine kui eelminegi.

Õppurid tunnevad endid seotud olevat seltsimehelise tundega, mis omapärase „õppurimoraali“ on loonud. Õpetajate vastu tarvitavad õppurid oma poolt heakskiidetud pettusevõtteid, püüdes salata iga asjaolu, mis neile kuidagi halbu tagajärgi võiks tuua. Õpetajale kaebamine seltsimehe üle, ehk õpetaja

kaaslasena seltsimehe vastu väljaastumine loetakse lubamatuks. See väim on õppurite kõlblise arusaamisilma ära kihvtitanud. Igasuguste abinõude tarvitamine õpetajat õppuri võimise hindamiseks valetelele juhtida, on „õppurimoraali“ vaatekohast lubatud. Õppurid, kes oma rikkumata kõlblusmõistega (ja neid ei ole vähe) püüavad õigluse radadel sammuda, on teiste hulgas alati raskendatud seisukorras. Arusaadav, et niisugused põhimõttelised õpetajatele tuntud pettused kahtlust õppuri vastu äratavad. — Õppuri- ja õpetajavahelist lõhet laiendab veel see asjaolu, et suuremalt jaolt teineteist lähemalt sugugi tundma ei õpita. Õpetaja on õppurile ainult teadmiste edasiandjaks. Tihti ei olegi õpetajal praeguses koolis võimalust õppuritele läheneda. Niisama võimata on see õppuril. — Kool ei tunne ühiselu, sõbralikku läbikäimist. Neid väheseid juhuseid, mil terve kool kogub mõne piduliku kõne, koolilaulude ehk ettekande pealtkuulamiseks, ei või ju ühiseluks nimetada. Edasi tarvitab ta mõndagi abinõu õppurkonnas liikuvat püüet ühiselu organiseerimiseks hävitada. Mõeldagu selle peale, et senni igasugune õppurite ühing, mis koolist väljaspoole ulatas, kõvasti keelatud oli ja et kooli piirides ülevalt poolt kontroleeritav õppurite ühiselu ainult kiratsev, viljakandmata varju ühiselu oli.

Kooli arvustus.

Kui joonistasime koolielu pildi, nagu meie teda tunneme, siis ei kahtle meie sugugi, et see kaugeltki ei käi iga kooli, ega iga õpetaja kohta. Meie teame väga hästi, et paljud õpetajad selle süsteemi ahelad oma isiku jaoks on purustanud, aga veel seisab süsteem, millest eelkirjeldatud olukord tekkinud. Ei saa ütelda, et see kool noortsugu ühiskondliselt arendaks. Sellega arsume siis tähendatud olukorra arvustamisele: kool, niisama kui meieaegne riik ja seltskondki olid valeautoriteedi mõiste peale rajatud. Autoriteet tuli ülevalt poolt ja ta kandja ei tarvitsenudki teda sisemise üleoleku näol avaldada. Ta seljatoeks olid distsiplinaarabinõud ja nende läbi võidi mõju saavutada. See vale autoriteedi mõiste viis vale teele „ülema“ ja „alama“ vahekorras. Alam pidi tahes ehk tahtmata ülema heaks-

kiitmist ära teenida püüdma, sest ainult see võis tasandada tema konarlist teed. Ta oli kohustatud ülema heakskiitmist oma olemise läbi ära teenima. See heakskiitmine tähendas oluliselt: ärgu olgu ülema tülitamist, üldsusest kõrvalekalduvaid arvamisi, kõige pealt ühtki „radikaalset“ mõtet ega võtet, ärgu asutagu kunagi arvustavale seisukohale ülema vastu ja ärgu toimetatagu tema korralduste vastu. Vajaneb lähemalt ära määrata, missuguseid iseloomu sarnane talitusviis suutis kasvatada ja arendada. Peame tähendama, et kool, kahjuks, kasvatusabinõuna tunneb ainult karistust ja igal puhul sõitlemist. On õige vana, kuid õigustatud kaebtus, et meie kool on õppimiskool, harimiskool, aga ei ole mitte kasvatuskool, et ta küll teadmisi aitab omandada, kuid iseloomu ei arenda. Niisugusena vastas ta rügi kivilinenud korrale, mis otsekoheste tegude asemel nõudis ainult tõrkumata alistumist.

Uue kooli ideaal.

Kui meie uut kooli ideaali kuulutame, siis peitub sügavam põhjus selles, et meie püüame saavutada uut ühiskonna elu, mille väliseks avaldusvormiks võiks olla ainult vabariik. Peaasi oleks muidugi uus mõtlemisviis, ka uus väim koolis. Sest kõige paremad võtted ei suudaks meid avitada, kui meil uut tahtvõimu poleks. Siin peitubki demokraatia sügavam mõiste. Meie ei otsi oma mõtetele poolehoidjaid mitte sellepärast, et suurem hulk sügavam arusaamist töötaks, vaid et ei saa inimesi vastu tahtmist õnnestada, et korralduste läbi midagi ei parandata, kui neid ei täideta, ehk jälle valesti täidetakse. Demokraatiline mõtteviis usub, et inimene võib head tahta, et ta võib eneses arendada ausust, kohusetunnet jne., kui ühiskond talle mitte kõiksugu mõttetute korraldustega ja karistustega vastu ei töötaks, vaid kui isik algusest peale „elavasse ellu“ kaaskodanikuna ja vastutavana astuks. See mõtteviis kindlustab usaldust inimestesse, nende tahtmisesse ja võimistesse. Vaja võimalusi leida, milles esineks kaaslaste juhina, mitte ainult kõige osavam kõnemees, vaid kõige ausam ja tõsisem töötaja. Uueks kooli eesmärgiks oleks siis: kasvatada noortsugu uueks ühiskonna eluks, mis alt

alates ülespoole ehitab, mis kõigi liigete ühistöö peale tugeneb, kus altpoolt üles areneb autoriteet, mille tunnustamist peale sundida ei tarvitse, sest et ta vabatahtliliselt leiab tunnustust neilt, kes endid tema alla paenutavad. Meie ülesanne pole siinkohal selgitada, kuidas riiklist ja seltskondlist elu tähendatud juhtmõtte järele üles ehitada. Meil on siin kooliga tegemist ja suurema riiklise ühiskonnaga ainult sedavõrd, kui ta olemasolu koolielu ära määrab.

Uus kool.

Inimene on seltskondlik olevus. Kõigis järelkaalumistes, mis kasvatuse puutuvad, ei tohi seda põhipinda tähelepanemata jätta. Et isikul ühiskonnas õigusi ja kohustusi on ja et neid teineteisele vastupidi käivaid mõisteid ikka suuremal määral seotakse, mitte ainult vanemas mõttes, kus igale kohustusele pidi vastama mingi õigus, vaid nii, et iga kohustust õigusena tarvitatakse ja iga õigust kohustusena mõistetakse, on kasvava ühistunde märk. Niisugust mõtlemisviisi arendamist pole praegusele koolile ülesandeks tehtud, veel vähem ta saavutamist käesolevate abinõudega. Sellepärast oleks mõtteta väikeste reformabinõudega ta kallale asuda. Kes mainitud eesmärke soovib saavutada, see astugu koolielu põhjalikule ümberloomisele. Kool võtku noorte kasvatuse käsile hoopis uuel alusel. Senni oli pea-aegu terve kasvatuse kodu hooleks.

Perekond kasvatustegurina.

Ei kahtle vist keegi, et vanematel laste iseloomu ja nende üldarenemise käigu peale suurem mõju on kui kellegi teisel. Algusest peale looduse läbi vanematega seotud, näeb laps neis eeskujuga, ideaali. Esimesest päevast alates nende lõpmata armastusega harjunud, vaatab laps vanemate peale iseenesest mõistetava usaldusega, mida iga võõras alles raskustega omandada võib. Hingelised vahekorrad ema ja uuele tundmusteilmale ärkava lapse, isa ja mõteteilma poole püüdva poja vahel võivad olla haruldaselt peene iseloomuga ning võivad väga tuntavalt mõjuda lapse arenemise peale. Ma ütlen võivad. Sest tehtagu vahet perekonna vahel, nagu ta olema peab, olla võib, ja perekonna vahel, missugune ta tänapäevaste ma-

jandusliikude ja seltskondliikude vahekorrad sunnil harilikult on. Kahtlemata on perekonnaelu majanduslistel põhjustel palju omast hingelistest peensusustest kaotanud. Nähes kasvatuse vältavat kavakindlat noorsoo peale avalduvat mõju iseloomu ja ühistunde arendamiseks, peame tähendama, et praegustest majanduslistest ja seltskondlistest vahekorradest tingitud perekond kasvatuse ülesannet ainult kõige minimaalsemalt täita suudab. Sest 1) ei asutata teda harilikult lastekasvatuse sihiga, 2) on paljudel kordadel vanematel kasvatuse eesmärk ja abinõud tundmata, 3) on hulgaliselt vanemal liig vähe aega kasvatustööks, ning omi vabu minutid enese kosutuseks ära kasutades, talitavad nad nii mõnelgi puhul just kasvatuse printsiipide vastu. Viimaks on perekond üldsuses nii piiratud ring, et üldmeel seal omale pinda luua ei suuda, selle vastu leiame aga vähe rõõmustava perekonna-egoismi juuri, mis arenedes riigielus onupojapoliitikana suurt osa mängivad. Peame tähendama, et perekond, ärakasutades ka kõik kasvatuse võimalused ometi üksi neile ülesannetele vastata ei suuda, mida nõuab moodne ühiskonnaelule arendav kasvatuse.

Kool kasvatusepaiganana.

Meie tahame siis noorsoo kasvatuse teha suuremalt jaolt kooli ülesandeks. Kui mainitud asutus seda ülesannet täitma peab, siis olgu ta sootu teisel viisil noore elu keskpunktiks. Palju laialisemal määral olgu noorsool koolis omad kohused ja õigused. Kool peab loobuma soovist olla õpetajate töötamiskohaks, kus õpilane — materjal — „läbi töötatakse“. Palju enam, ta saagu noorsoo ja ta kasvatajate ühendajaks. Ei või leppida sellega, et koolielu senniste põhimõtete allesjäärmisel õppurkonnale antaks ainult silmakirjalikka õigusi ja kohuseid. Ei ole küllalt lubada õppuritele osa võtta ühes ehk teises välise korra või distsipliini küsimuses niikaua, kui kõik sünnib isikute arvamise järele, kes neid vabadusi lubanud tingimisega, viimaseid soovikorral jälle tagasi võtta. Ei saa ühendada uut inimest ja vana autoriteeti. Siin lahklevad teed ja arvamised. Kas tahtakse „ülevalt“ poolt autoriteeti täiesti

või mitte sugugi, tahetakse vabadust tõsiselt või mitte sugugi. Siin ei ole keskteed.

Tahame asuda täielisele vabaduse ja enesemääramise alusele, siis hõljub lõppsihina ees kool, mis on tõsine õppurite ja õpetajate ühine kodu, mis ei täida üksi õppurite ennelõunaseid tunde, vaid ka suuremalt jaolt õppurite mõtet ja tööd, täites niiviisi ülesannet — ette valmistada inimest ühiskondelule. Kellele viimne imelik paistab, see pidagu meeles, et ujumist ainult vees õpitakse. Niisugusena mõeldud kooli kujutame endile ette iseseisva üksusena ja ühinguna. Valitsus asutab ja peab üleval koolid, ta annab koolile tarvitada koolimaja, sinna juure kuuluva maaga, ta muretsseb tarviliste õpetajate ja kooli inventaari eest. Selle eest nõuab ta aga koolilt noorsoo kasvatust; praktilised nõuded teevad tarvilikuks, et ta ka selles, kuidas kasvatada, teatud piirides siduvad eeskirjad annab. Peab teatud minimaal õppekava ette kirjutama ja õpetajatele teatud õigused ja kohustused andma. Aga riigi poolt ettekirjutatud raamide piirides jääb igale koolile täielik vabadus tema arenemise kohaselt talitada. Riigi poolt antud raami

täitmine, kooli ülesehitamine omal viisil, see on kooliühiskonna — õpetajate ja õpilaste — ülesanne. See ülesanne peab täidetama ühisel jõul ja nõul, mitte ülemkoja ja alamkoja näol, vaid noorsoo ja nende kasvatajate ühistöö. Koolis peavad õpilased osa võtma kõigist ettevõtetest, niipalju kui see just eriti õpetajaid ei puutu. Kool peab teadlikult püüdma selle poole, et võimalikult rohkem koolielu õpilaste eluga siduda. Viimane kooli autoriteedi aste peab olema koolikogukond — õpetajate ja õpilaste ühiskond koolis. Koolikogukond jääb muidugi üksikute põhimõteteliste küsimuste arutamise ja komisjonide tegevuse aruande kohaks. Muidu töötavad komisjonid iseseisvalt.

Oleks muidugi tänuväärt ülesanne koolriiki üksikasjaliselt kirjeldada, nagu meie seda ette kujutame. Aga meie mõtte põhijoon on, mitte ühte ametlikku koolriiki näha, vaid soovime, et iga kool tema erinõuetele vastava kuju võtaks. Sellepärast on vähem tähtis praegusel silmapilgul kooli kujutada, nagu see ühe isiku mõtetele vastab, vaid teid näidata, mis meid viivad ühise sihi saavutamisele.

(Järgneb.)

Eestistanud H. R.

Ekskursioonid.

Ekskursioonide tähtsus ja nende paratamatu vajadus meie koolis — eriti loodusloo, koduloo ja kodumaa geograafia õpetamises, on teada kõigil õpetajail. Sellest on kõneldud vist igal suvikursusel, sellest kirjutatud „Kasvatuses“, sellest on iga õpetaja lugenud võõrakeelsest kasvatusteaduslisest kirjandusest. Kuid isegi ilma igasuguse teooriaga on selge, et kui käes on kevad, kus puhuvad lahedad tuuled, siis ei suuda meie jääda rahulikult klassi. Loodus ärkab; ühes sellega tõuseb ka meis — õpilasis kui õpetajais — tung pääseda välja õitsevasse, hõiskavasse, lõhnavasse loodusesse. Meid pole tarvis sinna juhtida, saata: meie ei jõua keelduda sinna minemast. Seda spontaanset tungi metsa ja mereranda, aasale ja jõeääre ei suuda miski takistada, tagasi hoida.

Kuid igasugune kolamine vabas looduses pole õppereis, ekskursion, millest siin jutt. Pole ju kevadised „tii-

varipsutajad“ parkides, metsades ja mujal kellegi loodusuurijad, samuti kui pühapäevased „Grünel“-käijadki. Ka koolides korraldatakse kevadel harilikult jalutuskäike õppereiside või ekskursionide nime all. Et jalutuskäike ei peetaks õppekäikudeks ehk õigem, et õppekäigud ei muutuks jalutuskäikudeks, selle eest peab iga õpetaja, kes õpilasi õppekäikudele viib, kõige kindlamini seisma. Jalutuskäik on ju üsna ilus, lõbus ja armas asi, mille kultiveerimiseks aga koolidel ei pruugi olla iseäralisi tarbeid. Jalutuskäik on lõbus ajaviide, õppekäik aga tõsine tegevus, töö. Igal õppekäigul peab olema kindel ülesanne, milleks ta ette võetakse. Igal õppekäigu juhatajal peab olema kindel kava, kuidas ta neid ette seatud sihte mõtleb selgitada, eesmärgi kätte saada. Ei ole aga sugugi kerge vabas looduses juhtida õpilaste tähelepanu teatavas sihis, sest et siin ümbritseb neid tuhat teist asja. Sel-

lepärast nõuabki õppekäigu korraldus ja juhtimine õpetajalt õige palju osavust, energiat, teadmisi ja harjumusi.

Kunas õppekäike ette võtta?

Mis puudub aastaagadesse, siis on ekskursioone võimalik ja tarvilik korraldada igal aastaajal, süiski parem ja kergem kevadel, suvel ja sügisel, kuna ilmad selleks soodsamad ja looduses lokkav elu. Talvised õppekäigud on mõeldavad peamiselt metsa ja neil võib vaadelda puie kroone, okste arhitektoonilist külge, punge, okaspuid, talvlinde ja lumevaipa. Igatahes on siin vaatlemiseks materjaali vähem. Lumehangede tekkimine, tuisk ja saod on nähtavad ka ilma pikema reisirita. Selle vastu tuleks aga suviste ekskursioonide peale panna küll palju enam rõhku, isearanis maaõpetajail, kuna meil muidu õppekäike harilikult ainult kevadel ja sügisel ette võetakse. Tuleks koguda kas või pühapäeviti lapsi koolimaja ja siit sammuda nurmele, aasale, metsa jne., sest muidu jääb suvi — see vilja valmimise ja küpsemise moment — õpilastele tundmatuks.

Tihti on viisiks õppekäike teha pärast lõunat — prii ajal. (Mõned Saksa metodistid soovivad isegi seda.) Siis korraldatakse nimetatuid käike õige sagedasti pühapäeviti. Mõlemad ajad ei vasta pedagoogilistele nõuetele. Kui korraldame pühapäevil õppereise, siis hävitame sellega eneste ja õpilaste puhkuse, mida meil mõlemil tingimata tarvis. Pühapäeval ettevõetud õppekäik muutub iseenesest jalutuskäiguks, sest ihaldatakse puhkust ehk lõbu. Pärastlõunast aega, mis määratud järgmise päeva tundide ettevalmistamiseks, ei tohi ka õppekäiguks tarvitada, sest siis läheb kaotsi teatavani määrani järgnev tööpäev. Pealegi on pärastlõunasel õppekäigul õpilased väsinud ennelõunasest tööst, ega suuda nad teha korralikult tarvilikka tähelepanekuid. Ärgu mingi kunagi väsinud õpilastega õppereisile. Järjekult tuleb õppekäike ette võtta harilikult koolitöö ajal, kus õpilased puhanud, värsked.

Edasi — ei tule õppekäiguga kunagi rutata. Tihti aga, kui õppekäike ette võetakse harilikul ajal, püütakse temaga õige ruttu valmis saada, tihti ühe tunniga, et jõuda järgmistele tundidele

klassi. On tarvilik, et õpilased rahulikult püsiks asja juures kogu aeg, et neid ei eksitaks mõte järgnevaist tundidest. Sellepärast on tunnikava tarvis nii korraldada, et õpetaja õppereisi päeval, samuti ka õpilased, võiksid täielikult anduda ekskursioonidele, vähemalt pärast õppekäiku ärgu olgu enam ühtki tundi: väsinud õpilased ei suudaks olla seal küllalt tähelepanelikud. Pealegi kuulub hulk aega peale õppekäigult tagasituleku veel kogutud materjaali korraldamiseks ja nähtuste ning tähelepanekute ülesmärkimiseks.

Harilikul tööajal ette võetud õppekäikel on veel teisedki väärtused: nad tõusevad õpilaste silmis harilikkude tundide väärilisteks, saavad töötundideks. Neid võetakse tõsiselt; nad saavad kõigile sunduslikkudeks. Ei saa kuidagi nõus olla nende koolimeestega (Schoenichen), kes soovivad õppekäike ette võtta ainult asjast huvitatud õpilastega ning vabal ajal.

Kui palju õpilasi võib õppekäigust osa võtta.

Õpetaja peab õpilastele õppekäigul alati kättesaadav olema, et võida igal juhtumisel anda igale küsijale seletusi ja juhatusi. Samuti peavad ta seletused olema kõigile kuuldavad. Sellepärast ei või õpilaste hulk õppekäigul olla kunagi liig suur. Normaali arv on kuni 15 õpilast, häda korral 20—25. Et aga meil klassid on harilikult palju suuremad — kuni 40 ja rohkem õpilast, siis on niisugust hulka võimata korraldada õppekäigule viia. Klassi poolitamisel on aga ees suured raskused, nii et lõpuks tuleb tahes ehk tahtmata terve klassiga korraldada õppekäigule minna. Kuid mida suurem õpilaste arv, seda kindlmini tuleb õpetajal valvata korra järele, mis küll raske, kuid tõsisel püüdmisel siiski ei valmista ülepääsematu raskusi. Kunagi ei tule aga kahte klassi korraga õppekäigule viia, kuigi õpilased oleksid kõrvuklassidest.

Õppekäigust osavõtmine on kõigile klassi õpilastele sunduslik, samuti nagu tunnis olemine. Ei tohi kunagi lubada õpilastele õppekäigust ära jääda. Õpetaja peab neile aegsasti nähtuste varal õppekäikude tähtsuse ja tarviduse selgeks tegema. Iga õpilane peab

teadma, et õppekäik on tõsine ja tarvilik õppimisviis, palju tähtsam kui klassisõppimine, sest et siin nähakse ja õpitakse korralt palju rohkem kui klassis, siin õpitakse tundma asju ja nähtusi, mida kunagi ei saa tuua klassi. Edasi teadku õpilased, et igal õppekäigul loetakse seda suurt, lõpmatut raamatut, mida uurivad kõige targemad mehed kogu eluaeg ja mida nad kunagi läbi lugeda ega selgeks õppida ei suuda, s. o. „Loodust“. Samuti seletatagu neile, et õige looduse tundmaõppimine on võimalik ainult looduses eneses. On see kõik õpilastel selge enne õppereisu, siis asuvad nad ka tõsiselt loodusnähtusi vaatlema.

Kõige pealt aga peab õpetaja ise õpperõõsu alati tõsiselt võtma ja mitte kunagi ilma ettevalmistamata loodusesse tormama. Juhuliselt ettevõetud õppekäik on huvitusetu ega anna kuigi suuri tagajärgi. Küll aga vähendab ta õpilastes huvi looduse vastu. Selle vastu on aga hästi ettevalmistatud ja läbikaalutud õppekäik alati sütitav, vaimustav: siin avaneb lastele järkjärgult looduse võrratu suurus, vägevus, kaunidus ja võlvus. Just looduse enese vaatlemisel omavad õpilased tõsise huvi ja vajaduse looduse tundmaõppimiseks, mida nendes kunagi ei suuda äratada harilikud õppetunnid ega raamatud.

Ekskursiooni ettevalmistused.

Iga õpetaja peab end igale õppekäigule põhjalikult ette valmistama. Kõige rohkem ettevalmistust nõub aga õppekäik loodusesse. On soovitav õpilasi loodusega tutvustada, n. n. looduse ühiskondade kaudu, nagu seda on mets, aas, nõmm, nurm, soo, raba, jõgi, tiik, teeäär, mererand jne. Neis looduse ühiskondades tuleb ühtlaselt uurida taime kui ka loomariiki, sest on nad ju üksteisest lahutamatud: igale taimeühingule vastavad alati teatavad fauna liigid. Igal õppekäigul tulgu vaatlemise alla ainult üks ühiskond. Metsaga tutvunemiseks on aga tarvis mitu käiku, eraldi kuiva männimetsa, kuusemetsa, segametsa jne. Enne loodusteaduslist õppekäiku tuleb õpetajal tutvuneda ekskursiooniks valitud koha geoloogiliste iseärsustega, aluspinnaga, muretseda korralik ülevaade teistest taimeühiskonna elutingimus-

test, niiskuse, valguse, soojuse ja tuule vahekorrist, et võida anda õpilastele enne õppekäiku kõigest sellest reljefne ülevaade. Edasi peab õpetaja järele uurima enamvähem põhjalikult kõik vaadatavas formatsioonis ettetulevad taime-liigid ja kirjanduse kaudu tutvunema tüübilisemate esitajate bioloogiliste iseärsustega, et tarbekorral võida anda tähtsamate ja huvitavamate kohta laiemaid seletusi, esile tuues isegi nende tähtsust arstiteaduses. Sest kui õppekäigul ainult taimi nimepidi registreerida ja õisi vaadelda, siis muutub sarnane õppekäik kuivaks, igavaks, ega ärata õpilasi mingit huvi looduse vastu. Kui õpetaja kõiki taimi ei tunne nimepidi, siis pole sellest suurt viga, kui ta aga tunneb küll palju taimi nime järele, ei tea aga ühestki ütelda midagi eluliselt huvitavat, siis on see suur puudus ja ta on halb õppereisi juhataja. Sellepärast parem vähem ja põhjalikult kui palju ja pealiskaudselt, sest ei ole ju õppekäigu ülesanne kunagi tutvustada õpilasi kõikide taimedega, vaid ainult tüübilistega teatavas formatsioonis. Edasi tuleb õpetajal silmas pidades kohal ettetulevaid haruldasi taimi ja hoiatada õpilasi, et nad neid viimaseni üles ei korjaks ja seega tervet liiki ei hävitaks. Niisugune taimede eest hoolitsemine annab õppekäigule suure eetilise väärtuse.

Loomariigis on peamiselt tarvis tundma õppida linde ja putukaid: teised loomad, peale igapäevaste, juhtuvad harvem õppekäigul ette. Iga õpetaja peaks tundma oma kodunurga linde välimuse kui ka laulu järele, teadma nende pesaehitusviisid, tulu jne. Putukate tundmaõppimine on raskem, kuid siingi on tarvis vähemalt tunda tähtsamad kodukoha kasulikud ja kahjulikud putukad, samuti nende vahekord taime-riigiga.

Edasi tuleb õpetajal kohal valmistada ekskursiooni kava: missuguses järjekorras ja missuguseid asju katvate õpilastega vaadelda, ära märkida isegi kohad, kus sünnis seisatada, vaadelda, tähelepanekuid teha ja seletusi anda. Samuti olgu tal järele vaadatud puhkepaigad ja mängukohad, kus õpilased vahete vahel võiksid lõbutseda.

Peale selle on tal tarvis kokku seada — joonistada — õppekäigu plaan,

skeem või kaart, kui sarnast kooliümb-
rusest soovitavas suuruses pole olemas
ja sellega õpilasi enne käiku tutvustada.
Hea on, kui õpetaja võib sarnase plaani
või kaarti joonistada klassi tahvlile ja
lasta õpilasi ta sealt ära joonistada.

On aga kavatsus teha õppekäik kuhu-
gile vabrikusse, tehasesse, peab õpetaja
enne seal ise vaatamas käima, ise masi-
natega ja nende tegevusega tutvunema,
et ise õpilastele nende kohta võida pä-
rast seletusi anda, sest võõraste (tööliste
või tööjuhtide) seletused pole kunagi
täiesti õpilaste arusaamise kohased.

Lõpuks tuleb õpetajal veel hoolit-
seda õppekäigul tarvisminevate riistade
ja abinõude eest: labidad, püünised,
purgid jne. olgu aegsasti koos ja kor-
ras enne õppekäiku. Ei ole mõnda neist
koolil olemas, tuleb seda aegsasti muret-
seda, kas või laste kaudu. Tingimata
tarvilik abinõu õppekäigul metsa on
kiiker — lindude vaatlemiseks; samuti
peaks igal koolil olema päevapildi apa-
raat, millega õpetaja peaks oskama üm-
ber käia, et teha tarvilikka ülesvõt-
teid loodusest. Ei tule unustada ka
tarvilikka arstirohte, nagu sublimate,
collodiumi ja mähiseid kaasa võtmast,
sest võib juhtuda õnnetus.

Ka õpilasi on tarvis õppekäigule
ette valmistada. Kõige pealt on
neid tarvis tutvustada õppekäigu ees-
märgiga, ja mis loodetakse tema abil
kätte saada. Siis tuleb tutvustada õpi-
lasi ekskursiooni kohaga plaani või
kaarti abil, järele kuulata, kas keegi
õpilastest seal varemalt on käinud ja
mis näinud. Edasi — vaadatava loodus-
ühiskonna bioloogiliste iseärasustega,
tema tüübilisemate esitajate morfoloogi-
liste ja füsioloogiliste nähtustega. On
sünnis üles kirjutada klassitahvlile isegi
tähtsamate ja tingimata vaatamisvääri-
liste taimede ning loomade nimed, sa-
muti mitmed tähelepanekute ja korjan-
gute teemad, et õpilased omaksid juba
enne õppekäiku teatava töökava ja sa-
tuksid teatavasse tegevusmeeleollu. Veel
on tarvis õpilastele kätte juhatada õp-
pereisiks tarvisminevate abinõude, nagu
mapede, kastide, presside, sedelite jne.
valmistamisviisid ning anda tingimata
tarvisminevate abinõude ja asjade ni-
mestik (maped, kastid, purgid, mär-
kuste raamat, pliiaats, sedelid, käsilabi-
dad jne.), samuti on tarvilik meele tu-

letada, et õpilased endid ekskursiooni
kohaselt riidesse paneksid. On aga ka-
vatsusel pikem õppereis võõraste linna,
asutusse ehk maakohta, mis peaks kest-
ma rohkem kui ühe päeva, siis on ette-
valmistused sellekohaselt muidugi teist-
sugused.

Õppekäigul. Enne õppekäigule
minekut kogutagu õpilased veel klassi
ja vaadatagu järele, kas kõik on ilmu-
nud ja kas kõigil tarvilikud asjad olemas.
Veel kord tuletatagu meele õpilastele
nende töökava ja antagu viimased tar-
vilikud seletused. Õues pannakse tä-
hele ilmanähtusi, katsutakse ette kuulu-
tada pilvede, tuule ja baromeetri abil
ilma. Korraldatud salgana liigutakse tee-
le. Mis teel vaatamisväärilist ette juh-
tub, ei või vaatamata jätta, kuid siiski
tarvis silmis pidada õppekäigu peasisi,
sellepärast — mitte kaduda kõrvalistesse
juhtumustesse, vaid ainult tarvidust möö-
da jagada tähelepanu ainult väärtuslikku-
de kõrvalistele nähtustele.

Jõudes sihile, antagu õpilastele na-
tuke aega puhkamiseks. Siis asutagu
kavatsatud vaatlemisele ettenähtud järje-
korras. Ärgu lastagu silmist järgmisi
põhimõtteid: alguses vaadeldagu ikka
koguloodust tükis, kogupilti ja siis al-
les asutagu detailide vaatlemisele. Näit.
mets: ta üleüldine kogukuju, suurus, ti-
hedus, vanadus, koosseis (kaugelt ot-
sustades) värviefektid (iseäranis sügi-
sel!); ehk jõgi — hõbedasena lindina
looklev, ta säng, kaldad, vooluse kiirus,
kokkukõla ümbrusega jne. Kogupildi sil-
mitsemine aitab suuresti kaasa laste ilu-
tunde arenemisele. Kuigi suurearvuline
kogu pole sünnis ilu vaatlemiseks, ilu-
semiseks, maitsmiseks, millele võib an-
duda eksitamatult ainult üksinda ehk vä-
heste eneselaadilistega koos, siiski võib
siin — ekskursioonil — saada esteeti-
list ergutust ja juhatust, leida uusi mo-
tiive, mille vaatlemisele võidakse asuda
pärast üksinda ehk parema sõbraga. Tei-
seks on tarvis õppekäigul õpilastes kas-
vatada korralikkust ja neid õpetada en-
did looduses ülevälj pidama. Ärgu lu-
batagu sellep. kunagi poistel keppidega
taimelatvu lõhkuda, oksid murda, seeni
tallata jne. Jäägu õpilastest eemale iga-
sugune vandalism õppekäigul loodusesse.
Samuti ärgu lahkugu ekskursandid
kunagi enne puhkepaigast, kui kõik pa-
beritükid ja muud maha pillatud asjad

pole hoolikalt koristatud. Lillede korjamine ja kimpude valmistamine olgu lubatud ainult õppekäigu lõpul: muidu närtivad lilled enneaegu ehk nad pillatakse laiali ega kanta koju. Täiesti keelata lapsi lilli metsast — looduse lõpmatu rikkast rüppest — mõistlikult enesete rõõmuks kaasa võtta, eriti kevadel, ei maksa.

Veel on tarvis silmas pidada, et lapsed vaatlemisel ise ülesleidusi teeksid. Sellepärast olgu vaatlemine uuriv, leidlik, mitte aga demonstreeriv, määrav, registreeriv. Tuleb välja minna asja vaatlemisest, vormi võrdlusest ja jõuda otsusele, tegevuseni, nähtuse põhjuseni. Näit.: vaadeldakse metsas kasvava männi tüve ja leitakse, et ta on sile, laasinud, elavad oksad veel ainult ladvas, kuna lagedal kasvaval männil oksad pea maani ulatavad; võrdluse abil katsutakse jõuda nähtuse põhjuseni. Ei tule aga mitte asuda, ümberpöörduvalt, alguses seletama, et metsas on vähe valgust, valduse puudusel kuivavad punde oksad ära jne. ning küsida: „Kas näete, lapsed, kusagil kuivanud puuoksi, laasinuid puutüvesid?“ Viimasel juhtumisel jääb õpilasele järele üsna väike võimalus iseseisvaks mõtlemiseks. Kõigist tüübilistest ja tundmaõpitud taimedest võtku õpilased valitud eksemplarid kaasa; iga õpilane korjaku tüübilised formsiooni esitajad hoolikalt mappi, et neid kodus kuivatada ja ilusasti bioloogiliseks tabeliks ehk herbaariumiks kokku seada. Putukad ja roomajad (sisalikud, ussid) kogutakse ühistesse nõudesse, et neid pärast asetada kooli terraariumi, või kuivatatult ehk prepaareeritult koqli muuseumi. Samuti kogutagu kõike, mis vaadatud, mis väärtuslik ja mis võimalik on kaasa võtta. Niisuguse intensiivse vaatlemise ja tegevuse järele tarvitavad õpilased puhkust, mis ühtlasi tarvilik korjanduste korraldamiseks ja märkuste tegemiseks, sest igale korjatud taimele peab õpilane siinsamas sedeli juure lisama ühes taime nime ülestähendamiseks, kunas ja kust taim leitud, missugusel aluspinnal kasvab jne.

Õppekäigu lõpul lubatagu lapsi mängida, laulda, joosta, üleüldse püütagu hoida alal kogu õppekäigu kestes hea tuju ja lõbus meeleolu. Antagu võimalus õpilasel palju kõnelda ja kü-

sida; õpetaja seletused ja juhatused olgu võimalikult lühikesed; pikemate seletuste andmiseks on koht klassis, kus õpilased kergemini suudavad koondada sellele oma tähelepanu.

Üksikasjalisi juhatusi anda iga õppekäigu kohta eraldi pole sel kirjutusel sihiks. Iga õpetaja peab olema detailide väljatöötamisel ise meister ja looja. Kuid kunagi ei või loota, et õppekäiku just kavatsatud järjekorras ja mõeldud täpiseusega läheks korra läbi viia, nagu mõnda klassitundi: siin on juhtumisi nii palju, mida pole võimalik kunagi ette näha, ja mis võivad tüürida tegevuse hoopis teisele rajale.

Kõik õppekäigul kogutud materjal tuleb hoolikalt koolis läbitöötada. Putukad ja loomad prepaareeritakse formaliinis ehk piirituses, või kuivatatakse ning korraldatakse kollektsoonideks. Elavad loomad, liblikad ja putukad asetatakse terraariumi, vesiloomad akvaariumi. Taimed kuivatatakse, asetatakse kuivatuspresside vahele ja kleebitakse pärast bioloogilisteks tabeliteks või herbaariumideks. Jämedad juurikad ja vesikasvud prepaareeritakse kas formaliinis või kuivatatakse. Kõik need korraldustööd tehakse koolimajas selleks määratud ajal õpetaja juhatusel. Praktiliste tööde tarvis peaks olema eriruum. Ainult harukordadel võib lubada üksikuile õpilastele nende kogusid kodus korraldada. Kõik kogutud materjal ja valmistatud preparaadid jäägu kooli muuseumi, samuti ka päevapiltlikud ülesvõtted.

Peale praktilise materjaali läbitöötamise tuleb õpilastele klassis anda veel süstemaatiline kokkuvõte kõigist õppekäigul saadud nähtustest ja tähelepanekuist. Selle skeemi märgivad kõik õpilased omale õppekäigu päevaraamatusse, mille õpetaja pärast järele vaadaku.

*

Õpetajad! Käes kevad. On ärganud meis, õpilastes kui õpetajais, tuline tung loodusesse. Pidagem meeles, et õppekäik pole jalutuskäik, ei ole lõbus aja viide, vaid intensiivne vaimutegevus. Olgu teada meil õppekäikude suur kasvatuline väärtus. Seadkem üles igale õppekäigule ta kindel ülesanne, siht. Olgu igale õppekäigule hästi ettevalmistatud

õpetaja ise kui ka lapsed ja vaadaku igaüks õppekäigu kui tõsise töö peale. Ärgu puudugu sellepärast ekskursioonil kunagi distsipliin. Katsutagu igat nähtust hinnata ja vastu võtta võimalikult paljude meeleriistade abil, et saada määratumaid muljeid: olgu õppekäigud meie meeleriistadele harjutuseks. Püütagu igat asja ja nähtust võimalikult tähelepanelikult vaadelda ja uurida. Är-

gu tulgu õppekäigult keegi tagasi tühjade kätega ja ärgu visatagu ühtki kogutud asja tarbetult kõrvale, vaid kogutagu ja korraldatagu kõik saadud materjal eeskujulikult hoolikalt tabeliteks, preparaatideks ja kollektsoonideks kooli museumile.

Nii korraldatult muutugu õppekäigud süstemaatiliseks õppemetoodiks.

J. Port.

Füüsika õpetamisest rahvakoolis.

Kahtlemata on füüsika üks neist rahvakooli õppeainest, mille õpetamine nii käesoleval õppeaastal kui ka ligemas tulevikus vist küll kõige rohkem soovida jätab. Nimetatud asjaolu põhjusi ei ole raske leida: puudus tarvilik oskustõnastik (Füüsika sõnastik ilmus alles veebruari algul), õpperaamatut pole olemaski, niisama puuduvad peaaegu täiesti sellekohaselt varustatud füüsika kabinetid ja, mis kõige tähtsam, tarviliselt ettevalmistatud õpetajad.

Mis puutub õpperaamatusse, siis omandab ta käesoleval üleminekuajal isearalise tähtsuse nii ühtlase terminoloogia läbiviimise mõttes kui ka abilisena õpetajale materjali kogumisel ja korraldamisel. Kindlakujulise rahvakooli õppekava puudumine kui ka üldine rahvakooli füüsikakursuse nõrk metoodiline läbitöötamine sünnitavad füüsika-õpperaamatu kokkuseadmisel suuri raskeid. Peab tähendama, et Vene koolikirjanduses alles viimasel ajal hakkasid ilmuma propedeutilised füüsikakursused, needki suuremalt osalt korraldatud keskkooli alama astme jaoks. Saksakeelsed füüsika-õpperaamatud alamale astmele on liig rasked, konspektiivsed ja ei vasta meie rahvakooli tarvidustele. Loomulikult peaks ju sünnis õpperaamat rahvakoolidele rahvakoolist enesest väljakasvama õppetöö loomuliku tagajärjena, kuid siis tuleks meil vahest liig kaua oodata, enne kui füüsika-õpperaamatu saame. Iga enamvähem keskmise õpperaamat on meil aga praeguste olude tõttu väga tähtis. Selles arutundmises ongi meil juba asunud füüsika-õpperaamatu kokkuseadmisele rahvakoolide jaoks ja loodetakse uue õppeaasta jaoks tööga valmis saada.

Kuid sellest on veel vähe. Füüsika, kui osa loodusteadusest üleüldse, peab õpetama õpilast iseseisvalt vaatlema looduses ette tulevaid asju ja nähtusi, selgitama nähtuste kausaal vahekorda ja õpetama nähtusi kui ka nähtuste vahekordi lühidalt kirjeldama. Enam kui ühegi teise aine juures on siin tähtis, et õpilased ise tegevad on, ise katseid teevad ja vaatlevad. Vastasel korral kaotab füüsika kui õppeaine oma tähtsuse olla teejuhiks looduse tundmaõppimisel.

Ideaalne oleks füüsika õpetamine n.-n. laboratoorse õpetamisviisi järele „ühel frondil“, s. o. õpilased teevad kõik katsed ja mõõtmised ise ja kõik õpilased ühte ja sedasama tööd korraga. Õpetaja ülesanne on niisugusel korral õpilaste tööd juhtida ja aidata tarvilisi kokkuvõtteid teha. Laboratoorse õpetamisviisi läbiviimiseks tuleks meil igal koolil kõik füüsikariistad vähemalt 10—15 eksemplaaris muretseda, mis näib majandusliselt läbiviimata olevat praegusi olusid silmas pidades, kus koguni meie koolilinnas Tartus ühtegi korralikku füüsikakabinetti ei leidu. Kui meil puudub võimalus muretseda igat riista 10—15 eksemplaaris, siis peame ometi jõudma niipalju, et meil oleks igas koolis kõik tarvisminevad riistad vähemalt ühes eksemplaaris. Sest mis jääb siis veel füüsika õpetamisest järele, kui kõige elementarsemaid mõõtmisi ja lihtsamaid katseidki teha ei saa.

Üksikutel koolidel on raske endid siin aidata: füüsikariistu pole kauplustest saada. Ainukene väljapääsetee on, kui koolivalitsused ehk haridusministeerium füüsikariistade, niisama ka teiste õppeabinõude valmistamise korraldamise ehk juhtimise oma kätte võtaksid, ehk

kui kodu valmistada võimata, siis väljamaalt telliksid. Juba mineval sügisel saatsid koolivalitsused haridusministeeriumi väljamaalt tellimiseks pikad õppeabinõude nimekirjad, milles muu seas nimetatud oli palju füüsikariistu, kuid senni pole haridusministeeriumist riistade saamise kohta veel mingit vastust tulnud. Niisama pole ka midagi kuulda Tallinna „Rahvaülikooli“ õppeabinõude vabrikust, millest mineval sügisel mitmed kaunis kõmulised teated ajalehis ilmusid. Kui seal tõepoolest midagi tehakse, ehk võib olla juba ongi tehtud, millest ma aga kahjuks pole midagi kuulnud, siis oleks väga loomulik, et sellest avalikult vähemalt „Kasvatuses“ teada antaks, muidu puudub asjast huvitatuil võimalus tarvilikka samme astuda.

Olgu kuidas on, kuid praegu on viimane aeg tööle hakata, kui õppevahendite eriti füüsikariistade muretsemiseks uue õppeaasta alguseks tõepoolest midagi tahetakse ära teha. Muidu oleme tänava sügisel sama kaugel kui läinud aastalgi.

Et füüsika- ja üleüldse loodusteaduse õpetamiseks sellekohaselt korraldatud ruumid — füüsikaklass ja -kabinett — peavad olema, selle peale juhib tähelepanemist hr. J. Klein oma artiklis „Loodusõpetuse ruumid algkoolis“ (Kasvatus nr. 5, 1920). Peale selle tuleb hoolt kanda, et iga füüsikakabineti juures oleks väikene töötuba, kus hädalisi parandusi ja sagedasti katsete ülesseadmisel ettetulevaid töid võib teha. Töötoaks on soovitatav füüsikakabineti ligiduses väikene tuba, kus oleksid kõige tarvilisemad tööriistad, nagu hõõvlipink, hõõvliid, saed, kruustangid, viilid, tangid, vasarad, plekikäärid, puurid, tinutamiseriistad jne.

Kuigi meil lähemal ajal ei ole lootust läbi viia laboratoorse õpetamisviisi täies ulatuses, siis ei tähenda see veel, et tuleb üleüldse loobuda õpilaste praktilisist töist. Rahvakoolis, füüsikaõpetamise esimesel astmel on praktilistel töödel põhjapanev tähtsus ja sellepärast tuleb kõik teha, et nende korraldamist võimaldada. Kui pole võimalik korraldada riistade puudusel süstemaatilist tähtsamate praktiliste tööde tegemist terve kursuse piirides, siis tuleks kooli tehnilist varustust silmas pi-

dades võimaldada õpilastele praktilised tööd üksikutes gruppides, kus iga grupp töötab ise ülesande kallal. Mitmes grupis töötamine on vähe kulunõudev, kuid töö juhtimine ja tagajärgede võrdlemise suhtes mitte nii otstarbekohane kui laboratoorne töötamisviis „ühel frondil“.

Ei tule ka unustada füüsika ülesannete tegemist, mis sunnib õpilasi läbivõetud materjaali iseseisvalt tarvitama. Matemaatika õpetamist ei kujuta meie ilma praktiliste harjutusteta — ülesanneteta ette, kuid füüsikas on aine ainult teoreetiline käsitlemine — ilma katseteta, praktiliste töödeta ja ülesanneteta — harilikuks asjaks saanud. Siin peab kord muutus tulema; mida varem, seda parem.

Lõpuks pean tähendama, et eelpool puudutatud küsimused, kuigi küll tähtsad, on ainult asja üks külge. Mis aitavad kõik hästi sisseseatud kabinettid, töökojad, klassiruumid, kui puudub õpetaja, kes suudaks kõike seda hingestada, elama ja liikuma panna. Et meie õpetajad füüsika õpetamise suhtes nõrgalt ette on valmistatud, pole kellegi saladus. Vene koolis, kust meie, praegused õpetajad, kõik pärit oleme, olgu see kesk-, linnakool või seminar, ei olnud füüsikas minu teada kunni viimase ajani kusagil korraldatud õpilastele praktilisi töid. Heal juhtumisel demonstreeriti vahest üksikuid klassikatseid. Kust peavad siis meie õpetajad võtma tarvilise oskuse katsete tehnikas, ja vilumise riistadega ümberkäimises, kui keegi neile pole selle omandamist võimaldanud. Iga õpetaja on siin enese hoolde jäetud, mis õige tee valimiseks palju jõukulutust ja aega nõuab, sagedasti aga loomuliku leidlikkuse, tarviliste õpperaamatute ja juhatare puudusel õigelt teelt hoopis kõrvale viib. Arvan, et asjale võiks parandust tuua samuti, kui seda senni on tehtud ja praegugi tehakse teiste õppeainetega: tuleks korraldada koolivalitsuste kaupa eeskujulised (normaal) rahvakooli füüsikakabinettid, kus asjast huvitatud igal ajal võiksid saada tarvilikku juhatast ja toime panna niisuguste kabinetide juures lühikeseajalised füüsikaõpetajate kursused. Ilma normaalkabinetideta on minu arvates seisukorra parandamiseks vähe lootust.

J. Lang.

Koolitarvidused ja õppeabinõud.

Õppeabinõude küsimus läheb ikka teravamaks, mida rohkem Eestis koolisid avatakse ja mida pikemaajaliseks nad muutuvad. Ilma pikema seletuseta on arusaadav, mis tähendab õpetada ilma abinõuta. Loodusloo, geograafia, joonistuse ja t. tunnid saavad õpetajale moraalseks piinaks, kus sõnadega, kriidiga ja kätega püütakse seda selgitada, mis õppeabinõu näitlikuks ja arusaadavaks teeks.

Praegusel ajal on õppeabinõude muretsemine mitmeti raske: neid ei ole saada ei meil ega isegi välismaal. Sakamaa, mis enne terve ilma õppeabinõudega üle külvas, ei suuda enesegi nõudeid täita. On isegi raamatute välja-vedu keelatud. Kodumaal tehtakse katseid lihtsamate õppeabinõude valmistamisega, on avatud töökodad (näit. Tallinnas „Rahvaülikooli“ töökoda eriteadlase Kolbe juhatusel), kuid selle vähesega ei saa tarvidust rahuldada. Ka tulevad praegusel ajal õppeabinõud võrdlemisi kallid, mis nad suuremale arvule koolidele teeb kättesaamatuks.

Tuleb asuda õppeabinõude soetamise ja tarvitamise suhtes teisele teele. Linnades peaks asutatama alalised, maakondades rändavad õppeabinõude muuseumid, kogud, kust neid suurem ring tarvitajaid võib saada. Tuleb ka õpetajatel enestel neid rohkem valmistada ja selleks õpilasi ergutada. Niisama tähtis on veel näituste korraldamine, kus saadaval olevad ja omatehtud õppeabinõud oleks esitatud.

Seltsid, liidud ja rühmad peaksid ka erikomisjonid asutama, kus õppeabinõudesse ja koolitarvidustesse puutuvad küsimused arutamise alla tuleksid.

Tallinna õpetajate seltsi juures on õppeabinõude komisjon juba tööle asunud. Muude ülesannete hulka on võetud ka õppeabinõude näituse korralda-

mine õpetajate kongressi ajal. (Õppeabinõud üksikute õppeainete kohaselt, raamatud ja muud kooli tarvidused). Oleks tarvilik, et ka teiste linnade ja maakondade seltsid ja ühingud näituse toimepanemist aitaksid tegelikult läbi viia, sinna saates oma tehtud õppeabinõusid, korjandusi jne.

Ka sel teel võiks koolikogusid täiendada (loodusteaduse alal); et õpetajad vastamisi vahetaksid teatud maakohtades leiduvad esemeid.

Eesti kooli õppeabinõude ja kooli tarviduste kohta on vaja saada mingisugune ülevaatlik pilt, et lähemas tulevikus nende muretsemiseks samme võiks astuda.

Seks otstarbeks pööran õpetajate liitude, seltside, rühmade ja üksikute asjast huvitatud õpetajate poole palvega, saata teateid mai kuu lõpuni umbes järgmise kava järele:

1. Mis oleks vaja näha õppeabinõude näitusel.
2. Kas ja mis võivad vastajad ise näitusel välja panna õppeabinõudest ja koolitarvidustest.
3. Missuguse õppeaine jaoks on kohtadel vaja õppeabinõusid kõige rohkem.
4. Kas on seltside, liitude jne. juures õppeabinõude ja koolitarviduste komisjonid.
5. Missugused loodusobjektid on ümbruskonnas saadaval peale hariliste, mis igal pool Eestis ette tulevad.

Muud teated ja sooviavaldused näituse kohta ja õppeabinõude üle.

Loodan, et õpetajate juures üleskutse vastukõla leiab.

Vastused ja järelepärimised saata: Tallinn, „Kasvatuse“ toimetus.

Eesti Õpetajate Liidu koolitarviduste ja õppeabinõude toimkonna juhataja

Otto Joh. Kiesel.

Kuidas korraldada wallakoole.

Suurem osa meie wallakoole, iseäranis Põhja-Eestis, ei suuda omas praeguses seisukorras ligilähedaltki rahuldada neid nõudeid, mis kooliuuendus seab moodsale rahvakoolile. Kui nad omal ajal tekkisid, siis olid algkoolil, mis armsale maarahvale määratud, hoopis teised ülesanded, kui praegu ja tulevikus. Siis taheti kooli abil kasvatada sõnakuulelikka alamaid, orje, kes tõrkumata täidaksid neile ülemuselt pealepandud kohused.

Iseseisvat mõtlemist, tahtejõu ja mõistuse arendamist ei soovitudki. Vaba kodaniku kasvatusel asemel oli alamate kasvatus. Selle ülesande kohaselt olid valitud ka ained. Esimesel kohal oli usuõpetus oma dogmadega ja autoriteetidega. Hiljem seltsis temale Vene keele tuupimine. Teised ained leidsid tähelepanu ainult nii palju, kui palju nad neile peaaunetele kaasa aitasid. Tuletatagu ainult meelega kas või Viljevi seletust, et rehkendamine, laulmine, võimlemine jne. on koolis soovitatavad, sest nende abil saab õpetada... Vene keelt!

Ja kui agarad olid vaimulikud koolikatsumisel nõudma „piibligümnaastikat“, s. o. piibli raamatute järjestiku, Jakobi poegade, prohvetite, apostlite nimede „edasi ja tagasipidi“ ülesütlemist, laulusalme, pealugemisi ja muud niisugust kraami, mida ainult mäluga omandada tuli, ja millel ei usuga ega usuõpetusega õieti midagi ühist ei ole.

Tulevane kool ei või selle seisukorraga kuidagi leppida. Usuõpetusest (just nagu saaks usku õpetada!) on ta enam-vähem vabanenud, jättes selle iga huvitatud isiku enese asjaks. Sellega ühes on muutunud ja peab veelgi muutuma ka teiste ainete ulatus ja käsitusviis. Kool tuleb seesiselt rajada hoopis uuele alusele.

Ei või ta siis ka väliselt omas vanas kestras edasi elutseda. Et oma kasvandikka igakülgseks arendada, tarvitab kool kõige pealt korralikku ruumi, kus õpetaja ainult ühe jaoskonnaga korraga töötab, sennise 2—3 jaoskonna asemel, palju õppevahendid, raamatuid jne.

Kõigest sellest pole praegustes wallakoolides pea midagi näha. Mis tuleks siin teha, et äärmisemaidki puudusi natukegi vähendada?

Vallakoolide eest hoolitsevad asutused, hoolekogud ja vallandõukogud ei ole senni kuigi palju suutnud ära teha. Ka maakonnavalitsustele läheks üle jõu kõiki wallakoole tõsta tarvilisele kõrgusele. Ei jatku raha, ei õppejõude tarvilikul määral, et igasse kooli, kus harilikult mõnikümmend õpilast (vahel alla kümnegi), mitu õpetajat palgata. Ei luba seda ruumidki.

Ainukene kädav tee oleks siin — väikeste koolide ühendamine. Selle juures jääks õpetajate arv peaaegu endiseks, aga töötada tuleks neil ühe ehk halvemal korral kahe jaoga. Hädakorral võiks ka iga klassi paigutada isekoolimajasse, kui ruume ühes koolimajas ei jätku. Mõnelpool on juba selteel paari aasta kestes katsutud algkooli korraldada ja üleüldiselt rahuldavate tagajärgedega.

Miks ei ole seda võimalust senni laiemalt tarvitatud?

Peaasjalikult vist küll sellepärast, et siis mõnel jaol lastel kaugemal käia tuleks. See on tõsine raskus, iseäranis nooremaile lastele, aga sellest peab üle saama, sest teist võimalust meil ligemal ajal ei näi olevat.

Õpetajad ja teised laiemal silmaringiga tegelased peavad õhutama mõtet, et meie rahvakool nii edasi kiratseda ei tohi ja et kooliuuenduse alal tuleb astuda otsustavaid samme.

Koolimajade juures tulevad korda seada või ehitada ruumid, kus kaugemalt lapsed võivad elada. Aga needki ruumid peaksid olema korralikud, mitte niisugused, nagu praegustes koolides, sest nad peaksid olema lastele koduks. Neis ühiselumajades peaks olema võimalik kõige pealt ühine sooja toidu valmistamine õpilasile. Kuigi siin suuri raskusi, kuid neist saab üle. Hea korralduse tõttu saavad aga niisugused ühiselumajad lastele väga meeldivaks asutuseks, kus nad hea meelega viibivad, rahuldades kõiki oma huvisid vaheldava töö ja mänguga.

Kus võimalik, peaks kool asetatama parematesse ruumidesse, kasutades selleks kõiki saadavalolevaid ruume, eest kätt mõisate elumajasid. Senni on seda väga tagasihoidlikult tehtud, kuigi võimalusi oleks leidunud. Maakonna kohta tuleksid ainult üksikud niisugused koolid. Teistes on lapsed sunnitud ikka endistes ruumides, mis tihti kaela langeda ähvardavad, edasi olema.

Kuid viimaks peame ometi midagi ette võtma, et võimaldada oma lastele haridust saada inimeseväärilistes tingi-

mustes. Ka õppevahendite suhtes ei tuleks leppida sajamargaliste summadega, mida vallad praegu selleks määravad ja mis tunduvad pilkena ka siis, kui arvesse võtta määrajate lihtsameelsust.

Muidugi on need ainult häda abinõud ja ei kaota uute ajakohaste koolimajade ehitamise vajadust, kuid nad võimaldaks siiski edukamalt koolis töötada. Praegustes tingimustes jäävad aga kõik kooli uuenduskavatsused — õhulossiks.

H. S.

Laste kirjandus.

Ma mõtlen lastekirjanduse all mitte neid lühikesi jutujätukesi, mis lugemisraamatuis esinevad, vaid pikemaid jutustusi, uudisjutte, isegi romaane, mis on kirjutatud eriti just laste jaoks.

Mõned kirjanduse arvustajad, isegi suur pedagoog J. J. Rousseau, eitavad lastekirjanduse tulu ning arvavad, et palju kasulikumalt võiks laps vaba aja väljas joostes ja mängides mööda saata, kui raamatute kallal nokitsedes.

Teised leiavad, kuigi nad ei eita lugemise kasu, et eriti lastekirjandus ülearune olla, sest kunstitööd kõlbavad kõigile lugeda: lapsest raugani.

Laste vabaduse vastu ei ütle keegi midagi, aga teisest küljest on sellel, kas laps iseseisvalt midagi loeb ja mis ta loeb, lõpmata suur tähtsus ta ilmavaate, iseloomu ja üleüldise arenemise kohta. Kui laps noores eas midagi ei loe, peale õpperaamatute, siis ei saa temast ka edaspidi iseseisvat kirjanduse lugejat ja temale jäävad võõraks kõik need varandused, mis jagab inimesele raamat. Ta vast omab küll terve keha, rikkumata silmad jne., aga mitte igas terves kehas ei ela terve, arenenud ja suurejooneline vaim. Mõnes „terves kehas“ on õige pisuke ja väeti vaim.

Olles arvamisel, et lapsed peaksid iseseisvalt lugema, et lastekirjandus seega tarvilik, tuleb küsida, mida peaksid siis lapsed lugema, sest mitte iga toode, olgugi ta kunstitöö, ei ole laste jaoks.

Hakkab üleüldiseks saada arvamine, et katkendilised lugemispalad, nagu neid harilikult lugemisraamatud paku-

vad, iseseisvaks lugemiseks küllalt kohased pole: lastele pole tähtis toote pikus ega lühedus, vaid helendus, mis ta suudab nende hinges äratada. Et aga saavutada kunstitööst täit mõju, peab teda maitsma tervena.

Kõige kohasemad oleks siis just heade lastekirjanikkude sellekohased tööd. Et aga lastele sugugi kergem pole kirjutada, kui täiskasvanuile, kui ei taheta patustada kunstinoote vastu, siis on harilikult heade lasteraamatute arv koguni piiratud, eriti meil Eestis praegusel ajal. See näitab, et sugugi nii väga kerge ei ole lastekirjanik olla.

Lastekirjanik peab tundma oma väikeste lugejate maitseid, nõudeid, huvisid ning püüdeid läbi ja läbi. Tema peab oskama vaadata laste silmadega iga asja ja sündmuse peale, peab oskama osa võtta väikeste jutu-tegelaste kui ka lugejate muredest ja rõõmudest, neile vesta laste keeli.

Lastele kirjutatud teosed peavad kunstitööd olema, ilma sihiliku moraali tuupimiseta, õpetamiseta ja jutlustamiseta. Need teosed peavad olema loodud, aga mitte tehtud.

Lastekirjanduses peaks olema palju päikesepaistet, palju huvitavat, kuid mitte liig keerulist tegevust, palju uskmapanevaid juhtumisi, kujukaid iseloomet (tulevad meele O. Lutsu „Kevade“ poisid). Alatuid, samuti „mamma-poege“ ei maksa lastele pakkuda.

Varases nooruses, kui liivaugus mängides kuusekäbid on lehmadeks, männikäbid oinasteks ja kepid ratsahobusteks — siis sünnivad noorsoole lugemiseks ja

ettejutustamiseks muinasjutud, kus kõik võimatu oleks võimalik, kus kõik hiilgab, särab ja hoovab. Aegamööda tuleks siis hakata last reaailmaga tutvustama.

Teaduslikus lastekirjanduses peab jutustav element olema esimesel kohal, näit.: raudnael jutustab oma elulugu, veetilga elukäik jne. Kirjatükid, kus lugemata faktid, arvud ja nimed ilutsevad — nagu Kampmanni lugemisraamatus geograafia- ja ajaloosisulised lugemispalad — on lastele kõlbmatud, niisasti iseseisvaks lugemiseks, kui ka koolis käsitamiseks.

Olen 6 aastat M. K. järele kodumaa geogr. õpetanud, aga ei mäleta isegi sealt midagi, ja mis võibki mäletada, näit., Pärnumaast, mille paarileheküljelises kirjelduses on 96 nime ja 11 arvu.

Lastekirjanduses etendavad tähtsat osa pildid. On lapsel aga pildil kujutatav asi veel elus nägemata, siis ei saa ta harilikult aabitsa piltidest mitte midagi. Seal on kõrvuti muna, koer ja tuulik — kõik ühesuurused ja kui laps neid enne näinud ei oleks, siis arvaks

ta kahtlemata, et kui muna püsti ajada, siis on ta peaaegu tuulikust kõrgem.

Asjad peaks aga olema kujutatud ühes ümbrusega ja piltidest peab välja hoovama elu, meeleolu. Mis tarvis kujutada koera, kes puiselt lapsele raamatust vastu vaatab. Ühe sõnaga — lasteraamatu piltki peaks olema kunstitöö. Ja raamatusse ei ole tarvis neid sadasid mahutada, kuid need, mis sinna paigutatakse, olgu väärtuslikud.

Kui olud edaspidi paranevad, siis peaksime küll ka värvipiltagi soetama jutukeste illustreerimiseks.

Nii siis: kui tahame, et see seisma jääks, mis koolis ehitatakse, siis hoolitsegem, et meil tekiks väärtuslik lastekirjandus. Ja rikkalik peaks ta olema — suur hulk häid raamatuid. Ei leidu meil selleks algupäraseid töid, ei leidu kirjanikka, kes neid looks, siis tuleb valida teiste rahvaste parema lastekirjanduse hulgast ja tõlkida. Ja siin peaksid just rahvakooli õpetajad käed külge pänema.

P. Mitt.

Kirjandusest.

Saksa keele lugemisraamat Eesti keskkoolidele.

Kirjutanud *cand. phil. N. Kanni*, Tallinna Eesti I reaalkooli direktor. Tallinnas 1919. Eestimaa Kooliõpetajate Vastast. Abiandmise Seltsi raamatukaupluse kirjastus.

Viimaks ilmus kaua oodatud ja mitu korda ettekuulutatud hra Kanni „Saksa keele lugemiseraamat Eesti keskkoolidele“. Kuid kahjuks, oleme oma lootustes, mis me selle raamatu peale panime, tublisti pettunud.

Juba tehniliselt on raamat lohakalt välja antud. Puudub isegi raamatu „sisukord“.

Lugemisraamatuid ei kirjutata mitte, vaid seatakse kokku, s. t. võetakse käärid ja lõigatakse välja teistest raamatustest vastavad leheküljed. See väljalõikamine nõuab aga suurt takti, pedagoogilist võimet. Ilmatu suurest materjaalist tuleb valida kõige paremad ja kõige kohase-

mad tükid meie lastele. Kokkuseadjal peaksid olema selged põhjused, printsiibid, mille järel ta oma valikut toimetab. Keelteõpetaja ootab selgitust nende printsiipide üle ka selle raamatu eessõnas, kus kokkuseadja näitaks, mis juhtnöörid tal oma töö juures olid. Kuid kahjuks ei leia meie mingisugust eessõna hra Kanni raamatust. Viimasele leheküljele on küll mahutatud „järelsõna“, kuid seal reklameerib autor ainult oma ilmunud ja veel ilmutamata raamatuid, aga ei anna mingisuguseid näpunäiteid kõne all oleva raamatu kohta. Nii jääbki meile teadmatuks, missuguste põhjused järele autor oma raamatu korraldanud.

Suur osa raamatust sisaldab lugemistükka Eesti mütoloogiast, Eesti ajaloo, Eesti kirjandusloost. Nähtavasti on autor „plus royaliste, que le roi“. Ta tahaks, et meie lapsed igas keeles õpiks ikka ja uuesti muinasjutte. Arusaadav oleks, kui tahetakse õpilasi tut-

vustada emakeeles võõra rahva kirjan-
dusega, kuid võõras keeles lugeda oma
rahva kirjandust — see on vähemalt
imelik.

Teine suur jagu raamatust toob lu-
gemistükka ajaloost. Kuid esitatud on
ainult vana aeg. (Sokrates, Demosthe-
nes, Themistokles, Aristides jne.), kesk-
aeg ja uuemaeg puudub aga täitsa.

Omalt ajal õpiti gümnaasiumides
peaasjalikult vanu keeli. Aga ka hil-
jem jäi keskkooli ülesanne endiseks:
õpilastelt nõuti vanade keelte põhjalik-
ku tundmist. Sellest tuleb ka, et vanad
lugemisraamatud nii olid kokku seatud,
et jutt seal ainult Caesaritest ja De-
mosthenestest oli. Sel ajal oli see ehk
tarvilik. Meie aga jätame ajaloo tead-
mistõ omandamise — ajalootundide hoo-
leks ja arvame, et ajalugu õppida on
emakeeles palju kergem, huvitavam ja
tulusam, kui Saksa keeles.

Autor on aga oma lugemisraamatu
meie praegusele Eesti keskkoolile kok-
ku seadnud mitte praeguste paremate
lugemisraamatute järele, vaid hästi va-
nanenud ja ajast mahajäänud originaal-
ide järele.

Need vanad, meie aja jaoks kõlbmat-
ud raamatud, mille järel hra Kann töö-
tanud, annavad ennast tunda igal sam-
mul.

Kuid kõige nõrgem on osa, mis loo-
dusele pühendatud! Ma ei taha juba
sellest pikemalt rääkida, et üksikute tük-
kide sisu sugugi meie aja vaadetele ei
vasta.

Toon näituseks lugemistüki: „Die
Haustiere.“ Was wäre der Mensch ohne
die Haustiere! Kui inimene sõidab,
lendab, künnab, veab ilma kodulooma-
deta, ei ole nende tähtsus mitte kõigile
nii väga selge. Schon der Bau eines
Hauses wäre beinahe eine Unmöglich-
keit, wenn der Mensch keine Pferde
hätte, um die Steine und Balken her-
beizuschaffen (Aga veoauto?) Bei der
Betrachtung des täglichen Lebens aber
begegnet uns auf Schritt und Tritt ir-
gend eine Wohltat die wir den Haus-
tieren verdanken. Wir erwachen am Mor-
gen aus festem Schlaf, kein Dieb, hat
unseren Schlummer gestört, denn
der Haushund wachte für uns bes-
ser, als jeder Nachtwächter. (Paljudel
on, näit., linnas koerad; ja kui mõni
neid ka peab, siis vaevalt küll varaste

pärast.) Unser warmes Bett besteht aus
einer elastischen Rosshaarmatratze (aga
õle- ja kõlkakott, vedrumadrats?), be-
deckt sind wir mit einer warmen Woll-
decke, die die Schafe geliefert haben
(aga vateeritud tekk?).

Kommt ihr zum Frühstück, da ste-
hen Eier, Butter, Käse, Fleisch, Schin-
ken (kui see nii oleks!) jne. jne.

Igalt alalt võib ju leida sündsaid
aineid, mis kohased lugemisraamatule,
kuid ühe nõude vastu ei tohiks raamatu-
kokkuseadja eksida. Raamatu sisu peab
elav ja piltlik olema, ta peab lapse
mõtlemisviisile, tema uudishimule, —
ülepea tema hingelisele konstruktsioo-
nile vastama. Meie ei tohiks pakkuda
lastele seda, mis kuiv, eluta. Aga antud
raamatu autor on valinud nagu mee-
lega just niisugused tükid, mis last
ühestki küljest ei või huvitada. Selle
asemel, et avada laste silmad looduse
rikkuse peale, selle ilusa, saladusrikka
ja huvitava elu peale, — on antud ai-
nult kuivad kirjeldused, loetakse üles
üksikud nähtused ja omadused, antakse
lapsele looduse imede üle mitte mi-
dagi ütlev kataloog.

Toon paar näitust.

„Die Blätter des Kaffeebaumes sind
länglich und spitz, die Blüten — weiss;
sie erinnern an die Jasminblüten. Die
Frucht ist eine Steinfrucht und gleicht
der Kirsche; sie ist erst grün, dann
rot, endlich violett. In dem süsslichen
Fleisch befinden sich zwei harte Samen,
— die sogenannten Kaffeebohnen.
(L. 27.)

Ehk: „Das Schaf hat einen plum-
pen Körper. Rücken und Brust sind
breit, die Beine dünn und mager. Die
Füsse haben vorn zwei Zehen mit Hufen.
Der Kopf des Schafes ist klein und
länglich. Die Augen sind ohne Glanz
und stehen weit auseinander. Der Bock
hat schneckenförmig gewundene Hör-
ner.“ (L. 13.)

Ehk: „Wenn man noch die Käse-
stoffe durch ein Stückchen Kalbsmagen
gerinnen lässt, so bekommt man den
Quark aus dem man den famosen Quark-
käse oder Knappkäse bereitet. Die Flüssig-
keit, die wir aus dem Quark pressen,
der Molken (die Molke), ist schon ganz
durchsichtig und schmeckt wie säuer-
liches Wasser. (L. 70.)

Raamatus leidub ka lugemistükka, mis Gansbergi, Neukirchi j. t. sulest on...

Need on küll elavad ja piltlikud, kuid on kirjutatud väikestele lastele, kellele veel pakub lõbu, kuidas näit. tule-
tõrjujad sõidavad ja „tut, tut“ puhuvad, kuidas rongid suure mürinaga edasi-
tagasi sõidavad. Kuid niisugust luge-
mismaterjaali pakkuda meie keskkoolide
keskmiste klasside õpilastele (s. o. 14—
16 aast.), ei ole küllalt kohane.

Peab veel nimetama üht metoodilist
puudust. Raamatut tuleb tarvitada mitu
aastat. Õigustatud oleks nõudmine, et
raamatu sisu oleks keeleliselt järkudesse
jaotatud suurema raskuse järele. Kuid
niisugusest progressioonist pole luge-
misraamatus juttugi: Esimesed 10 lehe-
külge on liiga kerged, — siis tulevad
järsku rasked tükid, ja nii jääb ka raa-
matu lõpuni. Muidugi, üksikuid ker-
gemaid lugemistükka katsub õpetaja väl-
ja otsida, kuid see võimalus on tal ka
äärniselt piiratud.

Loodame, et autor järgmiseks trü-
kiks raamatu põhjalikult ümber töö-
tab. Vastasel korral suudaks ta vae-
valt võistelda väljamaa heade lugemis-
raamatutega.

E. Jaanverk.

Laste raamatud.

(Bibliograafiline märkus.)

K. Pinkovski. Liisikese
äpardus, Külajutt noortele. August
Albo joonistused.

K. Pinkovski. Millest tek-
kis tüli. Lookene poisikesepõlve mä-
lestustest. August Albo joonistused.

Mõlemad rohkelised raamatukesed on
ilmunud Tallinnas Eestim. Kooliõp. V.
A. Seltsi raamatukaupluse kirjastusel.
(Noorsoo raamatukogu nr. 1 ja nr. 2).

Peab tunnistama, et lasteraamatuid
mitte kerge ei ole kirjutada. Sellest
tuleb ka, et ilmakirjanduses headest las-
teraamatutest puudus on: võib peaaegu
näppudel üles lugeda teosed, mis pu-
siva väärtusega.

Kõige rohkem on lasteraamatuid kir-
jutatud moraliseeriva sisuga. Nii
vähemate kui ka suuremate tööde taga-
mõte on tihti peale selle poole sihitud,
et väikesed mudilased viisakuses ja ju-
malakartuses üles kasvaksid.

Siis on olemas veel rida jutte loo-
madest, puudest ja muudest, kus aine
nii labaselt käsitatud, et lapsel igasu-
gune lugemise himu kaob, kui ta neid
loeb. Ainult Thomsoni ja Evaldi
loomade jutud on kõrge kirjanduslise
väärtusega, ja neid loevad ka lapsed
kõige parema tahtmisega.

Hea lasteraamatu kirjutamine näib
ainult juhusliselt õnnestuvat, sest sel-
leks peab kirjanikul peale ainde veel
laste psühholoogia intuiitiivselt tuttav
olema.

Peab õigusega tunnistama, et K. Pin-
kovski tööd on õnnestanud. Neis ei
ole moraali, ei ole juttu loomadest,
vaid on laps ise, ilma kunstlise aima-
miseta. Ei katsuta kirjeldustes magus-
hapu tooni tarvitada, vaid tegevuss are-
neb loomulikult ja laste loogika seaduste
järele.

Mis raamatud iseäranis meeldivaks
teeb, on lopsakas, sõna- ja kujurikas
keel. On näha, et jutustused on ots-
maha jooksnud sule otsast.

Ka raamatukeste väljõu külje
peale on rõhku pandud. Jutustusi il-
lustreerivad kunstnik A. Albo joonis-
tused — ühes raamatus on neid kuus,
teises viis. Joonistused vastavad sisule
ja on puhtalt joonistatud, mis harul-
dane nähtus eestikeelsetes ja Eesti kir-
jastajate poolt välja antud raamatutes.
Sest terves reas lasteraamatutes ei
näe muud midagi, kui mitmesugustest
lugemisraamatutest võetud pildikesi,
mis igale poole mahutatakse: lapsel
kõlbab ju igasugune pilt! Ja nii rän-
dab mõni vares või karu kordamööda
kõik eestikeelsed lasteraamatud läbi.
Isegi lapsed saavad sellest aru ja üt-
levad: „see on Jakobsoni vares“, „see
on Kampmanni rebane“ jne.

Traditsiooniliselt puudub muidugi
raamatukeste kaantel hind.

O. J. K.

Ajakirjandus.

Õpetajate suvikursused võtab kõne alla N. Kann (Pvl. nr. 95). Keskkooli õpetajate kursusi Tartus kirjutus sisuliselt ei puuduta, käsitab aga küsimust, et nüüd, kus riigikohus on ekslikuks tunnistanud nende kursuslaste tõstmise kõrgemasse palgajärku, tuleks haridusministeeriumil leida võimalus seda küsimust kuidagiviisi kursuslaste kasuks ära otsustada, kas või toetusraha näol.

Algkooli õpetajate kursuste kohta seatakse nõue, et neil läbi võetaks tänavu 6-aastase algkooli kursusi, sest iga õpetaja peab ise teadma ainet, mida ta õpetab. Kes selles piiris juba kevadel eksami ära teeb — vabastatagu kursustel käimisest.

Edasi nõuab autor, et kursustel mitte ei peetaks teaduslikka ettelugemisi, millest vähe kasu, vaid jaotataks kuulajad rühmadeks ja töötataks, nagu keskkooli klassis.

Õpilaste suvikoloniide asutamisele kutsus „V. Maa“ nr. 85. „Suvikoloniid võimaldaksid noorsoole (linnaõpilasile) kõige pealt vaba õhu, füüsiliselt ja vaimliselt tervendava alalise ühenduse loodusega. Siin oleks ka kerge mõne õpetaja juhatusel tutvuneda mitmesuguste loodusnähtustega, mida koolipingil ainult raamatute järele tundma õpiti; oleks võimalus teha mitmesuguseid korjandusi jne., kui ka referaatide ja lugemise teel tutvuneda mitmesuguste ainete, rääkimata juba ühismängudest, spordiharjutustest jne. — ainult sel teel oleks võimalik tarbekohaselt kasutada suvist puhkeaega.

Praegu, maareformi teostamisel, oleks üsna kerge suvikoloniideks sündsaid kohte leida mõisates ilma suuremate kuludeta. Kui ei suudeta mõtet teostada tänavu, siis tuleks eeltöid teha vähemalt järgmiseks kevadeks.“

Kool ja kehalik töö. Selle pealkirja all kõneleb Homo (Pvl. nr. 83) sellest, kuidas sennine kool inimesi tihti ära võõrutas tööst, neis kasvatades arvamist, et kehalik töö on häbitav haritud inimesele. Ta soovib koolis igast õpilasest kasvatada tublit töö-

meest igal alal. Ei ole siinjuures tarvilik anda niipalju eriteadmisi, ette valmistada teatavale kutsele, vaid kasvatada armastust töö vastu, ka kehaline töö hulka arvatud.

Kooliuuenduse eesmärkidest kõneledes toonitab H. Viro (Sots. nr. 94): „Ainuke tee, mis rahuldada võib meie nõudmisi demokraatliku kasvatuses, on üleminek tegeliku ehk töökoole juure. Tegelikult kooli põhimõte on: kasvatada inimesi, kes haridust omandavad seks, et asuda loovale tööle; et ammutada rikkast loodusest aineid enda ülespidamiseks, mitte teiste töövaevast; et tõusta teisigi tõstes, mitte rõhudes, nagu tehtud meil senni. Sellele põhimõttele vastavalt peavad olema ka uue kooli tööviisid hoopis teised, kui sennises koolis, mis oli kiriku ja teiste võimude teenistuses.“

Hariduse ühtlustamise katsed. Seda küsimust käsitab Fer. (Kaja nr. 89). Ta püüab näidata, kuidas tegelikult võimata on koolisundust teostada, sest kehvad lapsed ei jõua hulk aastaid ega pikka kooliaastat koolis käia, vaid peavad suvel leiba teenima minema. Valdad ei hakata, suuri kulusid kartes, toetuse ettepanekuid üleüldse arutamagi, vaid ütelda lühidalt — ei. Ka koolimajad ja õppejõud on puudulikud. Nii ei tulla siis alghariduse ühtlustamiskatsetest midagi välja ja kui haridusmin. kooliosakonna juhataja (E. M. „Kasv.“) kinnitab, et kõik kodanikud peavad sama ühtlase alghariduse, siis näib, et meie ametnikud tõsiselt elu sügugi ei tunne, või oma jõudu üleliiga hindavad.

Edasi toonitatakse, et keskkoolide alamate klasside kaotamisega nende koolide haridusline tasapind langeb, sest sinna koguvad lapsed häist ja halvust koolidest. Kuid peasi — meie keskkoolid on linnas. Praegusel ajal on aga lapsi linnas kosti peal pidamine toreus, mida ainult vähesed endile võivad lubada. (Nii siis — keskkool jõuka kihi eesõigus, monopool?! Ülevaate kirj.)

Autori arvates juhtida „meie täis- ja poolverd sotsialiste“ väiklane kadedus

keskkoolide alamaid klasse sulgudes ühtluskooli teostamisel ja koduõpetust piirates: ei saa üks haridust, siis ei tohi ka teine saada. Ta kurdab sellepärast: „Vanemad tahavad lastele korralikku haridust anda, kuid ümbruskonna koolid on allpool iga arvustust (need ju moonakate koolid! Ülev. kirj.), nendes õppimine on ajaviitmine (kas

ainult jõukate vanemate lastele? Ülev. kirj.). Mis peavad nad nüüd tegema, kui kodus õpetada ei lubata?“ (Aga mis peavad siis need tegema, kes ei jõua kodus õpetada? Ülev. kirj.)

Usuõpetuse kohta on ilmunud rida kirjutusi ajalehis. Loodame neist tuua ülevaate järgmises numbris.

Kroonika.

Õpetajate palga küsimus.

Nähtavasti oleme sel alal endisest ajast mingisuguse meie ühiskondlisele organismile omase vea pärinud, et asi ikka veel ei suuda õiget käiku omandada. Praegune palgaseadus ei rahulda õpetajaskonda — seda ütles õpetajate kongress juba seaduse loomise momendil; kuid ka halb seadus on seadus ja teda peab katsuma heaks muuta selle läbi, et teda võimalikult hästi täidetakse. Õpetajate palgaseaduse täitmine ei läinud aga mitte nõnda libedalt kui seda ootama peaks. Sel ajal, kui teised riigi ja omavalitsuse ametnikud ammu nende kohta maksvate normide järele palka saavad, peavad õpetajad asjata üksikute palgaosade saamist ootama. On ka juhtumisi, kus õpetajatel kuude kaupa terve palk maksmata on olnud.

Selle lubamata seisukorra vastu on kohtadelt põhjendatud rahulolematust avaldatud. Liidu juhatus on katsunud jõudu mööda samme astuda asja korraldamiseks. Üks peanõudmine, mida Liidu juhatus on alati rõhutanud, on see, et õpetaja ei tohi milgi tingimisel palga suuruse kui ka tema faktilise kättesaamise suhtes halvemas seisukorras olla kui teised riigi- ja omavalitsuse teenijad. Kui on võimalus maksta palka teiste ametkondade teenijatele, siis peab sama võimalus ka õpetajate jaoks leiduma.

Alles viimasel ajal hakkab palgaküsimus teatud selgusele jõudma. Toome siin lühikese ülevaate sellest, missuguseid samme küsimuse lahendamiseks astunud ja missuguses seisukorras on asi praegu.

Kohtadelt tulnud kaebuste asjus on juhatus mõndagi korda käinud haridusministeeriumis asjale selgust nõutamas. Ministeeriumi seletuse järele oli alguses uute palganormide maksmapanemiseks peatakestuseks teadete puudus, mispärast ei saadud krediitide nõutamiseks samme astuda. Maakondadest ei jõudnud teated tarvilise kiirusega kohale. Ministeerium omalt poolt on katsunud võimaluse järele isegi avansina palkasid välja maksta. Kuna teised ametkonnad seda maksmisviisi kaunis laialt tarvitavad, puudub haridusministeeriumil selleks võimalus — palkade maksmiseks nõutav summa on ministeeriumi teiste krediitidega võrreldes liig suur. Ühel juhtumisel (30-protsendilise lisamaksimisel) tekkis viivitus rahamärkide puudusel. Mõne kohtadelt tulnud kaebuse kohta seletati ministeeriumis, et raha juba omavalitsusele on ära saadetud ja viivituse põhjusi kohtadelt tuleb otsida.

Meie ei hakka juurdlema, kas neid põhjusi ei oleks võimalik olnud ühel või teisel teel energilisemalt kõrvaldada. Tähendame ainult, et mõne küsimuse otsustamine siiski on pikemale veninud kui lubatav. Iseäranis puutub see palgavahet uute ja vanade normide järele 1. nov. 1918. a. — 1. juulini 1919. a. Rahakurs on langenud ja õpetajal on tegeliselt võimata seda palka nüüd tagantjärele kätte saada, mis ta seaduse järele saama pidi.

Kui haridusministeerium õpetajaskonna arvamist uue palgaseaduse eel nõu valmistamiseks teada soovis, siis leidis Liidu juhatus, et oleks loomulik, kui kohtadelt tulnud mitmekesised ettepanekud õpetajate keskorganisatsioonil ühtlustataks. Maakondade lii-

tudele tehtud sellekohase ettepaneku põhjal sai Liidu juhatus kohtadelt terve rea ettepanekuid. Neid arvesse võttes seadis juhatus palgaseaduse eelnõu kava kokku, mille ta ühes kohtadelt saadud materjaliga 2. märtsil haridusministeeriumile edasi andis. (Pikemalt „Kasvatus“ nr. 5. E. Ö. Liidu tegevusest.)

Nagu haridusministeeriumi läbirääkimistest töö- ja hoolekandeministeeriumiga selgus, ei olnud Liidu juhatuse ettepanek sel kujul vastuvõetav. Töö- ja hoolekandeministeerium tahab seda eraldatud seisukorda, mis õpetajatel nende palkade küsimuses on, lõpetada ja õpetajaid seada ühesugustesse tingimustesse teiste riigiteenijatega. Kuna viimased on palga suuruse järele 16. liiki jaotatud, siis tegi töö- ja hoolekandeministeerium ettepaneku ka õpetajaid neisse liikidesse paigutada. Selle ettepaneku kohaselt seati ka haridusministeeriumis eelnõu kokku, mille järele õpetajad palga suhtes 10. järku jaotatakse. Arvesse võetakse haridus (3 liiki), teenistusaeg (3 lisa ija 5-aastase teenistuse järele) ja koolijuhatajatel ka kooli suurus (koolid alla 7 klassi ja koolid, kus 7 klassi või enam).

Riigiteenijate palgad on uute normide järele:

Palga aste. Põhipalk. Ühes 30% lisaga.

1.	2100.—	2730.—
2.	1960.—	2548.—
3.	1820.—	2366.—
4.	1680.—	2184.—
5.	1575.—	2047.50
6.	1470.—	1911.—
7.	1365.—	1774.50
8.	1260.—	1638.—
9.	1190.—	1547.—
10.	1120.—	1456.—

Palga järele oleksid õpetajad järgmistesse klassidesse jagatud:

	1. järgu haridusega.				2. järgu haridusega.				3. järgu haridusega.			
	15 a. prakt.	10 a. prakt.	5 a. prakt.	alla 5 a. pr.	15 a. prakt.	10 a. prakt.	5 a. prakt.	alla 5 a. pr.	15 a. prakt.	10 a. prakt.	5 a. prakt.	alla 5 a. pr.
Suurema kooli juhataja . .	1	2	3	4	3	4	5	6	5	6	7	8
Vähema kooli juhataja ja juhataja abi (inspektor) .	2	3	4	5	4	5	6	7	6	7	8	9
Õpetaja . . .	3	4	5	6	5	6	7	8	7	8	9	10

Liidu juhatus leidis palganormide põhimõtte üleüldiselt vastuvõetava olevat, kuna sellega õpetajad praegusest isoleeritud seisukohast välja pääseksid ja nende palganormeerimine edaspidi sünniks ühes teiste riigiteenijate palkadega; ka vastavad uued normid teatud piirides õpetajate praeguste normidele. Omalt poolt tegi Liidu juhatus ettepaneku, et kõrgemale palgaastmele tõstmine sünniks 4-, mitte 5-aastaste teenistusjärkude järele. Selle ettepaneku on haridusministeerium vastu võtnud ja oma eelnõu vastavalt muutnud. Nii tuleb tabelis lugeda 4-, 8-, 12-aast.

Niisugune on haridusministeeriumi palgaseaduse projekti üks osa. Teised osad ei ole veel lõpulikku kuju omandanud.

Vahepeal kõrgendas Asutav Kogu teiste riigiteenijate palkasid endiste normidega võrreldes 40% võrra; peale selle lisati veel 30% elukalliduse raha juure, nõnda et praegune palk ühes elukalliduslisaga kokku oleks 182% mineva-aastasest palgast. Liidu juhatus esines haridusministeeriumis ettepanekuga; õpetajate palkade kõrgendust ühes teiste ametnikkudega läbi viia. Lõppude-lõpuks kujunes aga asi nõnda, et õpetajate kohta Asutava Kogu määruses eraldi juttu ei ole; kuigi rahaasjanduse komisjoni ettepanekus toonitati kõikide palkade kõrgenduse vajadust. Lihavõtte vaheajal tegi haridusministeerium valitsusele ettepaneku õpetajate palkade küsimust arutusele võtta. Valitsus otsustas õpetajate palgaseadust kiires korras (nädala jooksul) läbi viia, enne seda aga uut kõrgendust mitte määrata.

Sellest valitsuse otsusest teada saades asus Liidu juhatus haridusministeeriumiga läbirääkimisesse. Liidu juhatusel ei olnud midagi uue palgaseaduse kiire läbiviimise vastu; omalt poolt juhtis ta aga ministeeriumi tähelepanu selle peale, et palgaseaduse läbiviimine ka kõige parematel tingimistel mõni nädal vältab, kuna, selle tegelikuks maksmapanemiseks arvatavasti paar kuud tarvis läheb (õpetajate ümberliigitamine jne.). Sellepärast pani Liidu juhatus haridusministeeriumile ette õpetajate palkasid kuni uue palgaseaduse maksmapanemiseni ajutiselt samal määral tõsta, kui teistel ametnikkudel, s. t. 82% terve

endise palgaga võrreldes 1. märtsist arvates, ühtlasi palgalisa kui elukalliduse maksu tervelt riigi kanda võtta. Selle soovivaldusega ühinedes tegi haridusminister valitsusele vastava ettepaneku, mis ka samal kujul heaks kiideti, maha arvatud teenistuse lisapalgad, mille pealt kõrgenduse % ei arvata.

Liidu juhatus selgitas ka teisi palgaküsimusesse puutuvaid üksikasju. Saamata jäänud palgavahede kohta paluti haridusministeeriumi seletada, kes on kohustatud neid maksma, ühtlasi kohustades kõiki võlgujäänud summe 1. maiks ära õiendada. Selle ettepanekuga nõus olles lubas haridusminister ringkirja teel omavalitsustele ette panna palgavahesid, mis 1. nov. 1918. a. — 1. juulini 1919. a. saamata, aprillikuu jooksul ära õiendada.

Perekonnalisade maksmiseks on ministeeriumil tarvilised andmed olemas ja krediidi saamisel makstakse nad kohe välja.

Liidu juhatus selgitas ka varustusküsimust. Nagu teada, saavad riigiteenijad tarbeaineid alandatud hindadega. Liidu juhatuse arvates on see varustamisviis üks osa elukalliduslisast, nõnda et kõik õpetajad, kes riigilt elukalliduslisa näol mingisuguseid summe saavad, on õigustatud ka varustust saama. Haridusministri seletuse järele saavad riigi poolt varustust ainult need õpetajad, kelle põhipalga riik maksab, kuna aga teised peaksid nõudma varustust neilt asutustelt, kes neile põhipalga maksavad. Minister lubas varustuse kohtadele muretsemise asjus teiste ametkondade esitajatega läbi rääkida.

Vaheajal on ses kirjutuses puudutud küsimused järgmiselt arenenud:

1. Haridusministeerium tegi omavalitsustele ettepaneku õpetajate palgavahesid, mis 1. 11. 1918 — 1. 7. 1919 eest saamata, kõige hiljem 15. maiks s. a. ära maksta. See tähtaeg on 1. mai asemel võetud selleks, et kohtadel võimalust anda tarvilisi summe muretseda.

2. Uue, 1. märtsist s. a. arvatava palgakõrgenduse asjas saatis haridusministeerium koolivalitsustele ring-

kirja, milles nõuti andmeid lisapalkade maksmiseks tarvisminevate summade suuruse kohta. Õpetajate Liidu juhatus leidis, et sarnane materjaali kogumine asja soovimatult pikale venitaks ja palus haridusministrit ilma kohtadelt tulevate punktipealsete andmete äraootamiseta koolivalitsustele märtsi- ja aprillikuude palgavahe maksmiseks ligikaudseid summe saata. Haridusminister leidis, et see täiesti läbiviidav oleks ja lubas (30. aprillil) kohtadele krediidi saamiseks teated saata. Omalt poolt arvab haridusminister, et õpetajate palgaküsimus praegu teatud piirini korras peaks olema, kuivõrd see ministeeriumist oleneb. Kui peaksid viivitused olema, siis oleneb see juba maakondade ja linnade korraldustest.

Liidu juhatus, silmas pidades kohtadelt tulnud kaebtusi, palus haridusministrit koolivalitsuste majanduslise asjaajamise tundmaõppimiseks kohtadel revideerimist korraldada. Haridusminister tunnistas asja tarvilikuks ja läbiviidavaks.

3. Varustusküsimuses pööras liidu juhatus Vabariigi Valitsuse poole järgmisesisulise märgukirjaga:

Vabariigi Valitsus on otsustanud riigiteenijaid, nende seas ka riigi poolt põhipalka saavaid keskkoolide õpetajaid, mitmesuguste tarbeainetega varustada. Selle otsuse järele jäävad varustuskavast välja algkoolide õpetajad, sest et riik nendele mitte põhipalka ei maksa, vaid elukalliduslisa. Ometi on aga teiste riigiteenijate varustamine täiendava elukalliduslisana mõeldud, sellega ei võiks teda õpetajategi juures põhipalgaga siduda, vaid elukalliduslisaga. Pealegi ei suuda omavalitsuse asutused, kelle hooleks Vabariigi Valitsuse otsusega algkoolide õpetajate varustamine jäetud, ainelise kitsikuse tõttu varustamist oma peale võtta; algkoolide õpetajad aga kannatavad elukalliduse all niisama nagu teisedki riigiteenijad.

Ülalmainitud asjaolusid silmas pidades, palub Eesti Õpetajate Liidu juhatus Vabariigi Valitsust määrust riigiteenijate varustamise asjas ka algkoolide õpetajate kohta laiendada.

Samasisulised märgukirjad on saanud ka mitmed maakonnaliidud, näit. Järvamaa, Virumaa, Võrumaa j. t.

Järelikiri. Liidu juhatus hakkab otsusele jõudma, et on tarvis palgaküsimuse kohta erikroonikat pidada. Nähtavasti on see küsimus üks neist muinasjuttudest, millel lõppu ei ole.

Järelepärimise peale, kas lisapalga maksukäsud on maakondadesse saadetud, seletas haridusministeeriumi majandusosakonna juhataja, et suuremale osale maakondadest juba saadetud olla; praegu olevat aga maksukäskude saatmine rahaministeeriumi korraldusel seismas.

Juhatusel jääb üle esineda märgukirjaga Vabariigi Valitsusele. Tagajärjed on teadmata. Senni aga kannatavad õpetajad kohtadel nälga ja peavad ootama, kunni nende palk oma väärtuse rahakursi alanemisel kaotab.

Olgu süüdi kes tahes, fakt on aga, et sel ajal, kui kõik teised riigiametnikud korralikult palka saavad, õpetajad alalises põnevuses hoitakse ja sunnitakse loova kasvatustöö asemel palgaküsimust arutama. Igaüks leiab oma vabandamiseks ühe või teise välise teguri, mis nii ehk teisiti korralikku palgamaksmist segada: maakonnad süüdistavad haridusministeeriumi, haridusministeerium maakondi ja rahaministeeriumi jne. Katseid on aga juba küllalt tehtud — kord peab neist hakkama ka järeldusi tegema. Senni aga näib, nagu oleks see küsimus meie ametkondadele liig kõvaks pähkliks ja et õpetajat ennast meelega selle katkinärimisele sunnitakse. J. A.

Kodumaa tundmaõppimise elustamiseks.

Eesti Kirjanduse Seltsi Kodumaa tundmaõppimise toimkonna esimene istang oli 21. märtsil s. a. Tartus ülikooli geograafia kabinetis.

Koosoleku avas E. K. Seltsi sekretäär lektor J. Veski, rõhutades kodumaa tundmaõppimise hädalist vajadust ja kavakindlat töö korraldamist. Komisjoni juhatusesse valiti prof. J. G. Granö (esim.), prof. J. Piiper (abiesim.), lektor J. Veski ja J. Rumma (sekretääri-deks).

Kodumaa tundmaõppimise toimkonna ülesanded seisaksid selles, et koguda võimalikult rohkesti materjali, mis mitmekülgselt valgustaks kodumaa seisukorda, seda korraldada ja rahvale avaldada. Kõik, mis tähtis, mis oluline, tuleb hoida kaotsimineku eest, fikseerides

teda sõnas, arvudes ja piltides, eraldades, vahet tehes tingimata vajaliku, tarviliku ja soovitava vahel (prof. Granö).

Kuid nagu selgus aruannetest, mis ette kandsid hrad Veski ja Rumma ja mida täiendasid veel hrad G. Villberg ja H. Männik, on ometi veel vähe suudetud korda saata sel alal, palavamate püüete peale vaatamata.

See komisjon tekkis E. Kirj. Seltsi juures 1914. a. Tööd alati esialgul nende artiklite ja märkuste registreerimisega, mis ilmunud kodumaa kohta kodumaa ajakirjus ja -lehis. Selleks töötati ka välja bibliograferimise kava, mis oleks võimaldanud kergesti üles leida ülesmääritud kirjutusi. Umbes 10 aasta „Postimehed“ suudeti läbi vaadata. Järgnevat tööd takistas sõda, mis töötajad — üliõpilased — laiali viis. Niisama lõppes ka kavatsus kodumaa kihelkondade viisi kirjeldada. Osa materjali, mis ettevalmistusel saadi, jäi kasutamata. Needsamad olud takistasid ka kodumaa täieliku kaardi väljaandmise teostust, mis oli kavatsusel. Agarasti püüdis toimkonna selleaegne juhataja A. Sihver ülevaadet kõigest sellest soetada, mis materjalidena meie kodumaa tundmaõppimise alal juba olemas. Kuid see töö katkes juhataja surma läbi.

Nii õnnetu, kui on lugu olnud eeltäh. kavatsustega ja püüetega, pole asi olnud oskussõnade soetamisega. Siin on saavutatud tagajärgi. Ühes E. Üliõp. Seltsiga toimetati trükki „Kodumaa taimed I“, käsikirjas on valmis botaanika oskussõnad, mis ainult veel täiendust nõuavad, teostamisel maadeteaduse, astronoomia, geoloogia ja zooloogia sõnastikud. Toimkonna numbri all on ilmunud A. Nigoli „Eesti asundused ja asupaigad Venemaal“, tema soovitusel trükki antud M. Kampmanni „Eesti kodumaa I“.

Kodumaa tundmaõppimisega on tegemist teinud senni ainult üksikud, kuna laiemad hulgad sellest alles eemal seisavad. Neil on puudunud võimalused ja huvi selle vastu. Koolis, kus seda huvi pidi kasvatatama, puudus kodumaa tundmaõppimine täiesti. Alles 1917. a. revolutsioon tõi siia muudatusi, mis õppekavade revideerimise, ümbertöötamise esile kutsus. Oli vaja leida lähtekoht, kust väljamineks oleks suudetud normaalselt arendada ja kasvatada lapse vaimu. Selleks lähtekohaks pidi olema

kodumaa, millega seotud laps tuhandete salajamate sidemetega. Oli vaja välja töötada koduloo, kodumaa tundmaõppimise kavad koolidele. Tallinna Õpetajate Seltsi kodumaa tundmaõppimise komisjon töötaski 1917. a. seesugused kavad välja, mis ka trükkis ilmusid. 1918. a. kevadel vaadati need kavad uuesti läbi, töötati ümber ning saadeti ministriumini kaudu üle maa laiali. Seesugused kodumaa tundmaõppimise komisjonid tekkisid ka mujal õpetajate seltside juures, (näituseks Tartus), kes üleüldiseid laialdasi kavu kohaliste olude järele hakkasid korraldama ja sellele liha, verd andma. Kavad ise ei ole veel tegelik kodumaa uurimine, kuid idusid selleks sisaldavad nad oineti, nõudes koduloo õpetajatelt, et nad vähemalt ise tutvuneksid oma ümbrusega. Kuigi sel alal õpetajate juures alles vähe tehtud, siis osalt ka selle tõttu, et puudus keskorganisatsioon, mis tööd koordineeriks. Selle juhtimise peakski praegune toimikond enese peale võtma; seda mõtet on avaldanud ka Eesti Õpetajate Liidu juhatus.

G. Villberg tähendab täienduseks, et E. Ü. Selts juba 1911. a. raamatukese on lasknud trükkida seletustega kihelkondade kirjeldamise kohta. Seda raamatut on laiali laotatud õpetajate suvikursustel ja saadetud Harjumaa 4 kihelkonna õpetajatele.

H. Männik teatab, et mõnes kihelkonnas on õpetajad juba materjaali korjamisega ametis. Olgugi, et see materjaal puutub eestkätt just õpetajaid-kodulookäsitajaid, võiks see ka kodumaa tundmaõppimise toimikonnale tähtis olla.

Läbirääkimistel soovitatakse omast tegevuses ühendusse astuda teiste seesuguste sihtidega ja ülesannetega ühingu-
tega, nagu Looduseuurijate Selts, Eesti Üliõp. Selts, Õpetajate Seltsid jne. See võimaldaks toimikonnale kujuneda kesksorganisatsiooniks, töö korraldajaks.

Toimikond võtab vastu järgmised põhilised, mille järele tuleks korraldada tööd.

1. Peaülesandeks oleks võimalikult täieliku ning mitmekülgse materjaali kogumine kodumaa ja rahva tundmiseks.

2. Esimese siht oleks raamatu väljaandmine, mis kirjeldaks meie kodumaad geograafiliselt, majandusteaduslikult ja ajalooliselt.

3. Toimikond fungeeriks organiseeriva ja ühendava Eesti kohaliste kodupaiga uurimisseltside keskoimkonnana.

4. Püüda kaitsta nii looduse kui kultuuri-maastikulisi mälestusmärke.

Komisjoni töökava lähemaks väljatöötamiseks valiti alamkomisjon, kuhu kuuluvad peale juhatuse veel M. Kampmann ja G. Villberg.

Organisatsioonide teated.

Järvamaa Õpetajate Seltsi koosolek ja kongress.

Järvamaa Õpetajate Seltsi koosolek ja kongress peeti ära Paides 6. ja 7. märtsil s. a. üle 80 osavõtjaga.

Esimesel päeval valiti, peale lühikeste läbirääkimiste, tähtsamate päevakorral olevate küsimuste läbitöötamiseks komisjonid, kes järgmisel päeval esinesid omade ettepanekutega. Komisjonid valiti: algkoolide seaduse, palga- ja paiukiseaduse, organiseerimise, suvise üleriiklise õpet. kongressi, ajakirja „Kasvatuse“ kutsehuvides ära kasutamise küsimuste arutamiseks.

Järgmisel päeval võetakse kõige pealt vastu seltsi 1919. a. aruanne, mille järele on olnud:

A. Sissetulek.

Raha kassas 1. jaan.	832 m.
Pidudest	2450 „
Liikmemaks ja annetused	1348 „

Kokku 4630 m.

B. Kulud:

„Kasvatuse“ toetam.	1000 m.
Korter ja teenija	1415 „
Ajakirjandus	315 „
E. Ü. Liidu liikmemaks	100 „
Annetus „Ühistööle“	228 „
Raha kassas aasta lõpul	900 „
Mitmesugused kulud	622 „

Kokku 4630 m.

Organiseerimise kohta võetakse vastu järgmine kava:

1. Kõik Järvamaa õpetajad organiseeruvad Järvamaa Õpetajate Liidu näol.

2. Järvamaa Õpetajate Liit seisab koos ükikutest õpetajate ühingutest, kelle liigete alammäär 10 oleks. Ühtlasi antakse Kärule võimalus oma ühing luua ka siis, kui seal on vähem kui 10 õpetajat.

3. Ühingute keskkohdadeks oleksid maakonna tähtsamad punktid, nagu: Türi, Paide, Peetri, Koeru, Järva-Jaani, Madise, Ambla, Tapa ja Käru.

4. Ühingud määravad ise oma tegevuse piirkonna, ümbruskonna õpetajate soove silmas pidades.

5. Järvamaa Õpetajate Liidu otustavaks asutuseks on asemikkude kogu, kuhu iga üksik ühing valib iga 10 liikme kohta ühe esitaja, kusjuures üle tervete kümnete ulatavad 5 ja enam liiget terveks kümneks loetakse.

6. Maakonna liidu juhatuse ja teised orgaanid korraldab asemikkude kogu, kokkukõlas E. Õ. Liidu põhikirjaga.

7. Kunni Asemikkude Kogu kokkukutsumiseni täidab Liidu juhatuse kohuseid Järvamaa Õpetajate Seltsi eestseisus, kelle kohuseks jääb asemikkudekogu kokkukutsumine.

8. Kus kohalikud ühingud puuduvad, võtavad enda peale ühingu organiseerimise isikud, keda kongress selleks määrab.

9. Ühingu asju juhivad vähemalt 3-liikmeline juhatas.

10. Ühingute põhikirja ühtlustab asemikkude kogu.

11. Maakonna liidu liikmemaks on $\frac{2}{3}$ 0/0 aastasest põhipalgast; E. Õ. Liidule — $\frac{1}{3}$ 0/0, summa — 1 0/0.

12. Ühingute lõpulikuks organiseerimise tähtajaks on 1. mai 1920. a., et asemikkude kogule võimalust anda kevadisele ülemaalsele õpetajate kongressile saadikuid valida.

13. Liikmemaksu suurus nende liigete kohta, kes õpetajad ei ole, vaid asutustes hariduse alal tegevad, tuleks arvata nende hariduslike tsensusu järele, vastavat õpetaja põhipalka arvesse võttes.

Koosolek avaldab soovi, et põhikirja lähemal väljatöötamisel arvesse võetaks võimalus kohalikkude õpetajate ühingute liigeteks jääda ka neil õpetajatel, kes enam ametis ei ole.

Valitakse õpetajate ühingute korraldajateks:

Paides — Kana.

Madises — Berendsen.

Tapal — hra Ballon.

Kärus — hra Seitam.

Peetris — hra Kuuskmann.

Ajakirja „Kasvatuse“ kutsehuvides ära kasutamise komisjoni ettepanek võetakse vastu järgmisel kujul:

„Ajakirja „Kasvatuse“ toetamist ja kutsehuvides ära kasutamist selgitav komisjon konstateeris pikemate läbiarvamine järele järgmised tõsiasiad.

Õpetajaskond on oma häälekandja vastu ükskõikne.

Selle põhjused leiduvad ühelt poolt õpetajate vähenõudlikkuses ja huvidevaesuses ja teiselt poolt ajakirja „Kasvatuse“ sisuahtruses. Igatahes võib loota, kui viimane puudus kõrvaldatud, et siis üleüldine huvi õpetajaskonnas „Kasvatuse“ vastu tõuseb.

Õpetajate häälekandja peaks esiteks täielikumalt valgustama õpetajate organiseerimise, kutsehariduse süvendamise ja elutingimuste korraldamise küsimusi. Et seda toimetusele võimaldada, peaks õpetajad nimetatud aladesse puutuvat materjaali rohkesti kohtadelt saatma ja oma häälekandjat intensiivsemalt kaastööga toetama. Teiseks peaks leiduma kirjutusi puhtpedagoogilistest ja üldhariduslistest küsimustest ja sellega ühenduses selgitavaid kirjutusi didaktilistes küsimustes, mis tekivad uute õppekavade elluviimisel. Kolmandaks oleks väga tähtsad ja tarvilikud väljavõtted väljamaa ajakirjadest, mis informeeriks meid uuemate katsetega ja ülesleidustega mitmesugustelt teaduse aladelt, näit.: füüsikast, keemiast, astronoomiast, zooloogia ja botaanika preparaatide valmistamisest, ekskursioonide korraldusest maadeteaduslike, geoloogilise ja loodusloolise sihiga, reisikirjeldustest, kirjanduslistest ja ajaloolistest kirjutustest, eksperimentaalpedagoogikast ja psüholoogiast j. n. e.

Lõpuks peaks praegusel ajal leidma „Kasvatuses“ kohta kõigi uute kavandatavate õppekavade projektid ja nende kohta käivad selgitavad ja valgustavad kirjutused enne nende tarvitusele võttu koolides ning ühtlasi kõik tähtsamad koolivalitsuse ja haridusministeeriumi korraldused ja nende kohta käivad arvustus-

lised kirjutused. Ühtlasi peaks kõik haridusala ja õpetajaskonda puutuvad ja huvitavad kirjutused, mis senni mitmesugustel põhjustel üksikuis ajalehis avaldati, tingimata ka „Kasvatuses“ ruumi leidma, sest laialipillatuna üksikuis ajalehis, jääks suurem osa neist õpetajaile teadmatumaks.

Mis „Kasvatuse“ laialilaoitamisse ja seega ühtlasi toetamisse puutub, siis peaks kõik õpetajate ühingute juhatused oma liigetele ja pedagoogika nõukogud kõigile õpetajaile kohuseks tegema „Kasvatust“ osta ja lugeda, ning seda täie õigusega siis, kui „Kasvatus“ oma poolt ettetoodud nõudeis kosub ja täieneb. Ühingute juhatused võiksid koguni teatavale juhatusle liikmele, näit. kirjatöömatajale „Kasvatuse“ laialilaoitamise eest hoolitsemise kohuseks teha.“

Ülemaalse õpetajate kongressi küsimust arutava komisjoni aruanne võetakse vastu järgmiselt: „Silmaspidades, et õpetajaskonnal ülesanded täita, mille elluviimisega viivitada võimata ja mida tuleks täide saata uue õpeaasta alguseks, otsustati soovi avaldada, et üleriikline õpetajate kongress ära peetaks suvisel vaheajal üks nädal peale koolitöö lõpu.

Kongressi asukohaks arvatakse Tallinn, kui pealinn, kõige kohasemaks.

Kongressist osavõtjate kohta võtab sektsioon järgmised juhtmõtted vastu:

Sõna õigusega võtavad osa kongressist kõik õpetajad, hääleõigusega aga ainult õpetajate ühingute esitajad, kes valitud ühingu poolt proportsionaalselt liigete arvule. Liigete arvu, mille pealt üks esitaja kongressist hääleõigusega osa võtab, määrab E. O. Liidu juhatus kindlaks.

Kongressi kavasse üles võtta peetakse soovitavaks järgmisi küsimusi:

- a) organiseerimise küsimus;
- b) kavatsetavate kooli ellu puutuvate seaduste arutamine, nagu: keskkooli seadus, paiuki seadus, koolivalitsuse korraldus;
- c) õppekavade küsimus.
- d) läbirääkimised kooliellu puutuvate küsimuste üle.

Peetakse soovitavaks, et kongressiga ühel ajal ära peetaks koolinäitus ja hariduspäev.“

Palga- ja paiukiseadust arutava komisjoni aruanne võetakse järgmisel kujul vastu:

„Palga suhtes tulevad kõik õpetajad jagada kahte liiki: I liiki kuuluvad keskkoolide õpetajad, II liiki — algkoolide õpetajad. Ilma kutseta õpetajad saavad palka 15% vähem kui kutsega õpetajad, kes nendega vastavas koolis töötavad. Keskkoolide õpetajate palk vastaks I järgu riigiteenijate palgale, kuna algkooli õpetajate palk II järgu riigiteenijate palgale vastab. Et aga õpetajate töö vastutusrikkam on, siis peab nende palk teiste riigiteenijate palgast 15% kõrgem olema.

Enne aga, kui uus kavatsetav seadus vastu võetakse, otsustatakse nõuda:

1) Palgakõrgendust 75% võrra kõigest 28. aug. Asutava Kogu poolt väljatöötatud pagast.

2) Õpetajate varustamist jalanõudega, riietega ja toiduainetega samal määral kui riigi ja omavalitsuse teenijaid.

3) Kõik vanad palgad, mis võlgu on, 1. apr. s. a. õpetajaile välja maksta.

4) Kuupalk korralikult välja maksta.

Paiuki seaduse kohta: 1) Täispaiuk viimase aasta palga suuruses hakkab maksma, kui õpetaja 25 aastat ametis olnud, selle peale vaatamata, kus õpetaja on teeninud. Täispaiuki saavad ka need õpetajad, kes Vene valitsuse ajal paiukit said, nende ametijärgu kohaselt, ühtlasi need, kel paiuki saamiseks õigus, kuid kes mingisugustel põhjustel sellest ilma on jäänud.

Märkus: a) Täispaiuki saavad viimase aasta palga suuruses ka need õpetajad, kes koolitöö läbi oma tervise on kaotanud ja vähemalt 15 aastat õpetaja ametit pidanud.

b) õpetajad, kes enne 15 aastat koolitöö läbi oma tervise on kaotanud, on õigustatud saama iga teenitud aasta eest $\frac{1}{15}$ viimase aasta palgast.

2) Paiuki saamise õigus on pärast õpetaja surma ka tema perekonnal, nimelt mehel ja naisel $\frac{1}{2}$ paiukit, lastele kunni nende haridusastme lõpetamiseni ja töövõimetutel vanematel ja õdedel-vendadel, kui need surnud õpetaja toita olid, $\frac{1}{8}$ paiukist, mille juures paiuk ei tohi üle $\frac{3}{4}$ paiuki suuruse tõusta.

3) Paiukit saavad ka need õpetajad, kes vähemalt 15 aastat ametis olnud, iga teenitud aasta eest $\frac{1}{25}$ viimase aasta palga suuruses.

4) Paiukikassa kapitaal sünniks:

a) õpetajate osamakudest;
b) riigi- ja omavalitsuste abirahadest;

c) vabatahtlikkudest annetustest.

5) Kassa valitsusest võtavad osa asemikkude läbi riigivalitsuse, kooliõpetajate ja omavalitsuste esitajad.

Seltsi kulude eelarve kuni 1. maini (Liidu asutamiseni) võetakse vastu järgmises suuruses:

Korter, küte ja teenistus	1800 m.
Kantseleikulud	1000 „
Asjaajajale	800 „
Ettenägemata väljaminekud	400 „

Kokku 4000 m.

Järvamaa Õpetajate Seltsi eestseisusesse valitakse endisele eestseisusele liiksaks hrad A. Rõuk ja Timson.

Tallinna Õpetajate Seltsi peakoosolek otsustas (9. mail s. a.) Jägala mõisa (8 v. Raasiku jaamast) riigimaade valitsuselt oma kätte võtta õpetajate kodu ja suvikolonii asutamiseks.

Seltsi maakorralduse komisjon oli saadaval olevad mõisad kohe peal järele vaadanud ja leidnud, et ainult Jägala mõis seltsi nõuetele vastab. Harju maakonna riigimaade nõukogu avaldas oma nõusolemist mõisa ühes 25 des. maaga üle anda.

Sellega on siis selts elatanud õpetajate kodu ja suvikolonii asutamiseks tegeliku sammu astunud. Selleks suveks on juba mõisa ruumid liigetele lubatud, kuna maa esialgu harimiseks kellegi eraisiku kätte tuleb anda.

Nelipühi ajal kavatses selts huvi reisi Jägala mõisa ette võtta.

Tervitused Eesti ja Latvia õpetajate vahel.

E. Õ. Liidu juhatus saatis Läti õpetajate kongressile, mis ülestõusmise pühade vaheajal Riias ära peeti, järgmise sisulise tervitustelegrammi:

„Eesti Õpetajate Liit tervitab Latvia õpetajaskonda ja saadab soove sõbralikuks kultuuratõöks.“

Sellele vastuseks saadi järgmine telegramm:

„Latvia õpetajate konverents saadab vastuseks tervitustelegrammile seltsimeheliku tervituse ja soovi Eesti ja Latvia õpetajate sõbralikuks koostöötamiseks.“

Eesti Õpetajate Liidu kongress.

peetakse tänavu 16., 17., 18. ja 19. juunil Tallinnas, linna tütarlaste kommerskooli ruumides. Algas 16. juunil kell 11 hommikul.

Tähelepanemiseks kongressile sõitjatele.

E. Õ. L. ettepanekul on Tallinna õpetajate seltsi juhatus oma peale võtnud ühiselu ruumide muretsemise. Proovitsist sõitjaid palutakse sellepärast Tallinna õpetajate seltsi juhatusele (Tallinn, V. Pärnu maantee nr. 19-a, poeg. kaubanduskool) teatada kunni 15. juunini, kui palju sõidab kusagilt rühmast, seltsist või liidust nais- ja meesõpetajaid, kes kongressi ajal ühiselu ruume tarvitavad. Kui teated varem tulevad, siis jõuab juhatus vastuses ka ruumid kätte juhatada. Kongressi ajal on Tallinnas Balti ja Viljandi sadama vaksalides bürood, kus korterid kätte juhatatakse. Vaip, padi ja lina olgu igalühel kaasas.

T. Õ. S. juhatus.

Õpetajate paiuki seadus.

Omavalitsus andis Tallinna Õpetajate Seltsi haridusministeeriumile õpetajate puhkepalgaseaduse eelnõu ära. Nagu kuuleme, olla praegu töö- ja hoolekandeministeeriumis teoksil üleüldine riikline puhkepalgaseadus, mille alla ka õpetajad käiksid, Sellepärast ei võetavat eraldi õp. paiukiseadust mitte arutusele.

Õpetajate kongressi kodukord.

I Avamine.

1. Kongressi avab Eesti Õpetajate Liidu juhatus edustaja, andes teada juhatuse poolt kindlaks määratud päevakorra.

2. Pärast avamist valitakse avaja juhatusel kongressi juhatus (3 juhatajat ja 6 protokollkirjutajat.

3. Juhatus valimise järele määrab kongress kindlaks päevakorra, koosolekute aja ja võtab vastu kodukorra.

II Koosolekute kord.

4. Kongressi juhatusel liikmed jaotavad töö eneste vahel ise ära.

5. Korrapidamine koosolekul on juhataja hooleks. Temal on õigus kõnelejaid peatada ainst kõrvale kaldumise, korra rikkumise ja haavavate sõnade tarvitamise puhul, kõnelejatele mittekohtaste sõnade ja ütelistest eest märkusi teha, korrale kutsuda ja kahekordse hoiatuse järele sõna ära võtta.

6. Üleüldise ärevuse korral on juhatajal õigus koolekut katkestada või vaheajaga kuulutada.

7. Kongressist osavõtja, kes juhataja tegevusega rahul ei ole, võib nõuda selle protokolleerimist. Ei ole kongressi enamus juhataja tegevusega rahul, siis peab juhataja andma koosoleku juhatamise teisele juhatajale ja umbusalduse avaldamise korral juhatusel lahkuma, kuna tema asemele valitakse tarbekorral uus juhatusel liige.

8. Koosoleku kohta kirjutatakse protokoll, kuhu üles tähendatakse koosoleku ja läbirääkimiste käik, ettepanekud ja vastuvõetud otsused.

9. Protokollil kinnitab kongressi juhatus oma allkirjadega.

10. Kongressist võtavad osa hääleõigusega: a) õpetajate ühingute edustajad, iga 10 liikme kohta üks; b) iga maakonna liidu juhatusel poolt üks edustaja; c) kõik Liidu asemikkude kogu liikmed ja d) Liidu juhatusel liikmed. Sõnaõigusega võivad osa võtta kõik E. O. Liidu liikmed.

Märkus: Võõrad võivad kongressil sõna saada kongressi enese otsusel.

11. Juhataja annab sõna üleskirjutamise järjekorras; tahab juhataja ise küsimuse kohta sisuliselt sõna võtta, siis peab ta oma kõne ajaks juhatusel teisele juhatusel liikmele edasi andma.

12. Ettepanekute arutamisel saab sõna kõige pealt aruandja ehk ettepaneku tegija. Liidu juhatusel ettepanekute arutamisel üks Liidu juhatusel liige, samuti on neil sõna väljaspool järjekorda ja läbirääkimiste lõpul viimastena, läbirääkimiste kokkuvõtteks ning lõpuasetusteks.

13. Sõna antakse väljaspool järjekorda erakorraliseks teadaandmiseks, koosoleku ja asjaajamise korra kohta, tegelikuks märkuseks, hääletamise motiivide kohta ja isiklikuis asjus, kuid ainult

üks kord ja mitte üle 5 minuti. Sellejuures antakse sõna hääletamise motiivide kohta enne hääletamist ja isiklikuis asjus koosoleku lõpul. Viimaste küsimuste juures vaieusi ei lubata. Üksiku küsimuse arutamise korra kohta antakse sõna kahele poolt ja kahele vastu. Faktiliseks märkuseks antakse sõna kõne või seletuse lõpul väljaspool järjekorda.

14. Koosolek võib kõnede lühendamise asjus kitsendusi maksma panna, kõne aega vähendada, kõnelejate nimekirja kinni panna ehk vaieusi hoopis ära lõpetada, ilma et üleskirjutatud kõnelejatele enam sõna antaks. Neid ettepanekuid teha ei ole lubatud koosoleku juhatajal.

15. Iga kongressist osavõtja võib koosolekul ettepanekuid teha. Ettepanekud peavad kirjalikud olema, kui juhataja seda nõuab.

16. Koosolek otsustab, kas ettepanekuid kohe harutusele võtta, ehk nad sektsiooni või komisjoni läbivaatamiseks anda.

17. On küsimus otsustatud sektsiooni või komisjoni anda, siis tuleb ta arutamisele sektsiooni või komisjoni ettepanekuna.

18. Enne ettepaneku üksikasjalist arutamist avatakse ettepaneku üle üleüldised läbirääkimised.

19. Pärast üleüldisi läbirääkimisi teeb koosolek otsuse, kas ettepaneku üksikasjalisele arutamisele asuda, ettepanek tagasi lükata, uuesti läbivaatamisele anda, või päevakorralt ära jätta.

20. Parandused, mis ettepaneku juures tehakse, tulevad juhatajale sellekohase nõudmise peale kirjalikult anda.

III Hääletamine.

21. Hääletamine sünnib avalikult või kinniselt. Valimistel ja isikutesse puutuvais küsimustes tuleb ettevõtta kinnine hääletamine, kui seda nõuab vähemalt 25 kongressi liiget. Põhjusmõttelikud küsimused otsustatakse avalikult.

22. Enne hääletamist avaldab koosoleku juhataja kõik ettepanekud ja seletab, kuidas ta mõtleb neid hääletada. Hääletamist toimetab juhataja järgmiselt: On ainult üks ettepanek, siis loeb ta hääli „poolt“, „vastu“ ja tunnistab ettepaneku vastuvõetuks, kui see hääli „poolt“ rohkem sai kui „vastu“. Erapooletuksjääjate hääli arvesse ei võeta.

On mitu ettepanekut, mis üksteisele vastandid, siis hääletab ta esmalt kõik ettepanekud ainult „poolt“ ja tunnistab selle ettepaneku vastuvõetuks, mis sai „poolt“ kõige rohkem hääli, s. o. absoluutse enmuse. Ei saanud ükski ettepanek absoluutset enamust, siis hääletab ta kõik ettepanekud uuesti, nüüd aga juba „poolt“ ja „vastu“, esimesel korral saadud hääle rohkuse järele, ning tunnistab vastuvõetuks selle ettepaneku, mille „poolt“ hääle arv, kui neist „vastu“ hääled maha arvatud, kõige suurem on. Ei läinud ka sel teel ükski ettepanek läbi, siis loetakse küsimus otsustamatuks, kui uusi ettepanekuid ei tehta.

23. Juhataja paneb ettepanekud hääletamisele selles järjekorras, nagu nad tehtud. Ettepanekud aga, mille vastuvõtmise korral teiste ettepanekute hääletamine ülearuseks saab, või mis oma ulatuse poolest teistest kaugemale lähevad, hääletatakse esimestena.

Ettepaneku tegija ja iga kongressi liige võib nõuda ettepaneku osade viisi hääletamist.

24. Kõik parandused ja täiendused hääletatakse enne, kui need punktid ehk ettepanekud, mille kohta nad tehtud.

25. Kui ettepanekutegija ehk aruandja parandusega või täiendusega ühineb, ei panda seda parandust eraldi hääletamisele, vaid hääletamisele tuleb terve ettepanek muudetud kujul.

26. Kui parandusi ja täiendusi mitu, siis hääletatakse kõige pealt need, mis ettepanekust kõige rohkem erinevad, kui sarnast vahet ei ole, siis hääletatakse sisseandmise järjekorras.

27. Kongress on otsusevõimeline iga kokkutulnud edustajate arvu juures.

28. Kongressi koosolekud on otsusevõimulised, kui on ilmunud vähemalt pooled hääleõiguslistest osavõtjatest. Koosolek püsib otsusevõimulise kuni keegi ei ole üles võtnud kvoorumi küsimust.

Selgub ülelugemisel, et kvoorumi ei ole, lõpetab juhataja koosoleku.

Toimetusele saadetud kirjandus.

Halb eksitus. Jaapani jutuke lastele. K.-Ü. „Rahvaülikool“, Tallinnas. Hind?

Th. Ussisoo. Papptööd koolidele ja iseõppijatele. I jagu. K.-Ü. „Rahvaülikool“, Tallinnas?. Hind?

Gaston Maspero, Vana Egiptus, Idamaa rahvaste ajalugu. Eesti keele H. Oras. K.-Ü. „Rahvaülikool“ Tallinnas. Hind?

Th. Ussisoo & T. Kuusik, Lastelu. „Rahvaülikool“ Tallinnas. Hind 3.—

H. Pöhl. Inglise keele õpperaamat. Alguskursus, hääleõpetus, lugemise, kõnelemise ja kirjatööde harjutused, grammatika ja sõnastik hääldamise juhatusel, koolidele ja iseõppijatele. K.-Ü. „Rahvaülikool“ Tallinnas. Hind 25 m.

M. Univer. Bioloogia. Elektroonist — inimeseni. „Odamehe“ kirjastus Tartus, 1919. Hind 12 mrk.

H. Pöhl. Inglise-Eesti sõnastik, hääldamise juhatusel. Inglise keele õpperaamatü algkursuse juure. K.-Ü. „Rahvaülikool“ Tallinnas. Hind 10 mrk.

J. Sitska. Üleüldine ajalugu. I jagu. Vana aeg „Rahvaülikool“, Tallinnas. Hind 25 mrk.

A. Kuk's. Ladina keele grammatika. „Rahvaülikool“, Tallinnas. Hind 15 mrk.

K. L. Stevensoni uudisjutt Dr. Jekylli ja hra Hyde' imelik juhtumine. Inglise keelest tõlkinud H. G. Oras. K.-Ü. „Rahvaülikool“, Tallinnas. Hind ?

Eesti Tehnika Seltsi Ajakiri nr. 6. Ilmub iga kuu 1. ja 15. pvl. ühes E. T. S. tehnilise ringvaatega.

Lauri Kettunen. Arvustavad märkused keeleuundusnõuete puhul, „Rahvaülikool“, Tallinnas. Hind 15 mk.

Vastutav toimetaja: *Hans Roos*. Väljaandja: *Eesti Opetajate Liit*.
Trükitud Tallinna Eesti Kirjastusühisuse sekwestreeritud trükikojas.

Kasvatusteadusline ajakiri

KASVATUS

Ametlik osa.

2. aastakäik.

Mai 1920.

7. vihk.

Haridusministeeriumi määrused ja korraldused.

Avalikkude keskkoolide juhatajale.

Vabariigi Valitsuse otsuse põhjal teatab osakond, et õpetajaid, kes riigisummadest põhipalka saavad, samuti, kui kõiki riigiasutustes teenivaid ametnikke, tarbeainetega varustatakse.

Varustada kavatses valitsus järgmistele ainetega:

1) Heeringaid ehk silku: 10 naela, ametniku perekonna kohta kuus, hinnaga 4 marka nael;

2) rasvaaineid — 2 naela ametniku perekonna kohta kuus, esialgu taime-rasva, hinnaga 8 marka nael;

3) kartulid — 2 naela ametniku perekonna kohta päevas, hinnaga 8 marka puud.

Ühekordselt käesoleva aasta kohta:

1) ülikonnariiet 4 $\frac{1}{2}$ ars. iga ametniku kohta, hinnaga mitte üle 50% praegusest turuhinnast;

2) pesuriiet 25 ars. iga ametniku kohta mitkjal hinnaga 6 marka 50 penni ars. Teised sordid vastava hinnaalandusega;

3) saapaid — 1 paar ametniku kohta, hinnaga 250 marka — uued, 100 marka poolpidused;

4) tallanahka — ühed tallad iga ametniku kohta, hinnaga 65 marka nael.

Loodetavasti asuvad kaubandus- ja tööstus- ning toitlusministeerium lähemal ajal nimetud ainete väljajagamisele.

16. apr. 1920. Nr. 52154.

Osakonna juhataja *A. Uuli*.

Sekretäär *K. Rumma*.

Koolivalitsustele ja riigikoolide juhatajale.

Osakond saadab siin juures „Korralduse koolide lõpetamise kohta 1920. a. kevadel“ teadmiseks ja tarviliste kor-

ralduste tegemiseks. Ühtlasi saadab osakond sellega ka koduõppijate, 4-a rahvakooli ja 7-a kõrgema rahvakooli lõpetajate tunnistuste kavad ja keskkoolide minimaalõpekavad.

Lisa mainitud.

17. apr. 1920. Nr. 2601.

Osakonna juhataja (allkiri).

Sekretäär (allkiri).

Ä r a k i r i .

Korraldus koolide lõpetamise kohta 1920 a. kevadel.

1. Õpetöö lõpuks vabariigi koolides määratakse tänavu 12. juuni, kusjuures maakonna- ja linnavalitsustele õigus jääb, kohalisi olusid silmas pidades, teisi klasse, peale lõpuklasside, 22. maiks vabastada.

2. Nelja-aastalise algkooli ja kõrgema algkooli seitsmenda õpeaasta lõpetajaile korraldatakse õpeaja lõpuks nende teadmiste hindamiseks kordamisnädalad — algkoolis kahe-, kõrgemas algkoolis kolmenädalised.

Märkus: Kohaliku maakonna- või linnakoolivalitsuse ja pedagoogika nõukogu kokkuleppel võib kordamine kõrgemais algkoolides maal üks nädal üle ametliku kooliaja kesta.

3. Kordamisnädalal võetakse õpeaasta kursus peajoonetes läbi, kusjuures algkoolis õpekava geometrias, laulmises ja joonistamises ühe aasta võrra võib lühendada. Tarviduse järele võib ka kõrgema algkooli õpekava oskusainetes lühendada.

Märkus: Kordamisel pakuvad õpetajad iseäralist toetust neile õpilastele, kes sõjaolude põhjusel puudusid.

4. Kordamisnädalate järele annab kool oma õpilastele, kes käesoleva õpeaasta minimaal eeskava punkt 2. tähendatud lühendusega rahuldavalt läbi võtnud, vastavad juure lisatud vormi järele tunnistused välja. Käsitöö puudumine koolist ei takista käesoleval õpeaastal tunnistuse väljaandmist.

Märkus: Pedagoogika nõukogu arvanagemise järele võib kõrgema algkooli lõpetajaile ainetes, milledes nad kevadel nõrkadeks tunnistatakse, sügisel täiendus eksamid määrata.

5. Algkoolides, kus vähem kui kolm õpejõudu töötavad, koondatakse 4-da õpeaasta lapsed mitmest koolist ühte, nõnda et vähemalt kolm õpetajat kordamisest osa võtavad. Lõputunnistused annab ka sellel juhtumisel välja iga kool ise, kusjuures peale oma õpetajate ka teised hindamisest osavõtjad õpetajad alla kirjutavad.

6. Lastele, kes koduõpetust saavad, korraldavad maakonna- või linnavalitsused koolikohustuse täitmise tunnistuse saamiseks katsumised üksikute koolide juures, mida nad ise kindlaks määravad. Koduõpetajal on õigus oma õpilaste katsumistest tegelikult osa võtta.

7. Avalikkude keskkoolide ja õigustega era-keskkoolide lõpuklassis (reaalkooli 7-mas, teiste keskkoolide 8-mas klassis) korraldatakse õpetöö lõpul 3 kuni 4 kordamisnädalat, mille kestusel aasta kursus peajoontes läbi võetakse. Kordamisnädalatel erakoolides kuulab koolivalitsuse esitaja klassitööd võimalust mööda pealt, samuti võtab tema osa ka õpilaste võimiste ja teadmiste atesteerimisest.

Kordamisnädalate järele antakse kooli poolt nendele õpilastele, kes teadmisi õpeaasta kursuse ulatusel rahuldavalt näidata suudavad ja koolis viibimise ajal kogusummas teadmisi vähemalt juurelisatud minimaal õpekavade ulatusel rahuldavalt omandanud, lõputunnistused välja.

8. Nende erakoolide juures, mille õigusi ei ole, korraldatakse koolivalitsuse arvanagemise järele viimase 3—4 nädala jooksul katsumised. Katsumiskomisjoni liikmeiks on: 1) kooli juhataja, kui komisjoni juhataja, 2) keskkoolis — haridusministeeriumi poolt määratud esitaja, alg- ja kõrgemas algkoolis — maa-

konna või linnavalitsuse poolt määratud esitaja, 3) aine õpetaja ja 4) üks sama kooli õpetajatest koolivalitsuse määramise järele. Õpilastele, kes katsumisel teadmisi näitavad juurelisatud minimaal õpekava ulatusel, või alg- ja kõrgemas algkoolis käesolevas korralduses p. 3-s äratähendatud nõudmiste ulatusel, antakse, kui haridusministeerium või alg- ja kõrgemas algkoolis maakonna või linnakoolivalitsus komisjonide otsused kinnitab, kooli poolt lõputunnistus välja, kuhu alla kirjutab ka haridusministeeriumi või koolivalitsuse esitaja.

Märkus: Sarnaste katsumiskomisjonide korraldamisest keskkoolide juures peavad koolivalitsused vähemalt 2 nädalat enne katsumiste algust haridusministeeriumile teatama.

9. Nende õpilaste jaoks, kes nõrkade teadmiste tõttu kevadel kooli lõpetada ei suuda, korraldatakse sügisel õpetöö algusel järelkatsumised, kus õpilaste teadmiste hindamisest samade asutuste esitajad osa võtavad, kui kevadistel katsumistel ja hindamistel.

Haridusminister K. Treffner.

Kooliosakonna juhataja E. Martinson.

Algkirjaga õige kooliosakonna sekretäär A. Starrkopf.

TUNNISTUS.

Selle tunnistuse omanik (nimi, perekonna- ja isanimi) õppis (sellest ajast selle ajani) (selles koolis) ja lõpetas 192... aasta kuul kõrgema algkooli (7 õpeaasta) kursuse ja seega on temal kõik need õigused, mis selle kooli lõpetajaile maksvate seaduste ja määrustega kindlustatud.

Õppimisel ilmutas (perekonnanimi) järgmisi teadmisi ja võimisi:

Eesti keeles
 Lauimises
 Võimlemises
 Käsitöös
 Joonistamises, voolimises ja ilukirjas
 Matematikas (arvuteaduses, geometrias ja algebras)
 Loodusloos ja füüsikas
 Maadeteaduses
 Ajaloos
 Ühiskonnateaduses
 keeles
 keeles

Tunnistuse järgi on (perekonnanimi)
..... riigi kodanik, sündinud (aeg ja
koht).

Juhataja
.....
192... a. Õpetajad
(T. k.)

TUNNISTUS.

Selle tunnistuse omanik (ees- ja pe-
rekonnanimi) õppis (sest ajast selle aja-
ni) (selles koolis) ja lõpetas 192... aasta
..... kuul neljaaastalise algkooli kur-
suse ja on seega Asutava Kogu 1919. a.
19. sept. määrusega maksmapandud koo-
likohustuse täitnud.

Õppimisel ilmutas järgmisi
teadmisi ja võimisi:

Nr. Koduloos
Eesti keeles
Laulmises
Võimlemises
Käsitöös
Joonistamises, voolimises ja ilukir-
jas
Arvuteaduses ja geometrias
Loodusteaduses
Maadeteaduses
Ajaloos

Tunnistuse järgi on riigi ko-
danik, sündinud (aeg ja koht).

Koolijuhataja
.....
192... a. Õpetajad
(T. k.)

TUNNISTUS.

Selle tunnistuse omanik (ees- ja pe-
rekonnanimi) õppis kodus ja tegi 192...
aasta kuul nelja-aastalise algkooli
kursuse ulatuses kooli juures ek-
sami ära, millega ta Asutava Kogu
1919. a. 19. sept. määrusega maksmä-
pandud koolikohustuse täitnud on.

Eksamil ilmutas ta järgmisi tead-
misi ja võimisi:

Nr. Koduloos
Eesti keeles
Laulmises
Võimlemises
Käsitöös
Joonistamises, voolimises ja ilukir-
jas
Arvuteaduses ja geometrias
Loodusteaduses
Maadeteaduses
Ajaloos

Tunnistuse järgi on (perekonnanimi)
..... riigi kodanik, sündinud (aeg ja
koht).

Koolijuhataja
.....
192... a. Õpetajad
(T. k.) Koduõpetaja:

Keskkoollide minimaal-õpekavad.

EESTI KEEL.

Grammatika. Häälikute pikku-
se järkude tundmine. Käänamine ja
pööramine. Sõnade tuletamine. Õige-
kirjutus „Eesti keele õigekirjutuse sõna-
raamatu“ piires. Lause ehitus ja lau-
sete liigid.

Kirjandusajalugu. Eesti kir-
janduse arenemise peajooned. Rahva-
luule; ta korjamise ajalugu ja allikad.
Rahvalaul ja tema ehitus. Eesti keel
katoliku ajal. Eesti kirjanduse algus.
Georg Müller, Heinrich Stahl, Johann
Hornung, Anton Thor-Helle, O. V. Ma-
sing. Haledusvool: J. V. Jannsen. Ro-
mantism: F. R. Kreutzvald, Kalevipoeg,
Lembitu. L. Koidula. M. Veske. Rea-
lism: Juhan Liiv, Eduard Vilde. Näite-
kirjandus: A. Kitzberg. Uuemad kir-
janduslised voolud.

ESIMENE VÖÖRAS KEEL.

Täielik keele tundmine. Sõna- ja
lauseõpetus. Kirjanduse ajalugu. Os-
kus oma mõtteid korralikult kirjatöös
— kirjanduslise või vaba aine kohta —
ilmutada.

TEINE VÖÖRAS KEEL.

Keele praktilik tundmine. Lühike
sõna- ja lauseõpetus. Tähtsamad kir-
janikud. Oskus loetud lihtsat jutustust
kirjalikult ümberjutustada.

KOLMAS VÖÖRAS KEEL.

Keele praktilik tundmine.

LADINA KEEL.

Peajoontes endiste Vene gümnasiu-
mide ladina keele 4 esimese õpeaasta
kursus.

MATEMAATIKA.

A. Algebra.

Ruut-ekvatsioonid. Kõrgema astme
ekvatsioonid, mis esimese ehk teise jär-
gu ekvatsioonideks harguvad. Kaheliik-
melised ekvatsioonid.

Progressioonid. Exponentsiaal ek-
vatsioonid. Logaritmid. Kombinatori-
k. Newtoni kakslige.

B. Geomeetria.

Stereomeetria kursus endiste Vene meesgümnaasiumide õpekavade ulatusel.

C. Trigonomeetria.

Täieline kursus endiste Vene meesgümnaasiumide õpekavade piires.

FÜÜSIKA.

Füüsika kursus endiste Vene meesgümnaasiumide õpekavade ulatusel.

LOODUSTEADUS.

A. Keemia.

Aine. Segud ja keemilised ühendused, lihtained ja liitained. Moleküllid ja aatomid. Aine ja energia püsivus. Reaktsioonid. Elementid ja nende sümbolid. Elementide valentsus. Perioodiline süsteem. Metallid ja metallidid, nende grupid ja tähtsamad ühendused.

Orgaaniliste ühenduste peatüübid ja nende peaesitajad. Süsiveed. Happed. Rasvad. Eeterid.

B. Mineraloogia.

Mineraali mõiste. Mineraalide leidmine ja nende kuju. Mineraalide üldised omadused. Kristallid. Tähtsamad mineraalid. Kivistikud. Liitkiivid.

D. Bioloogia.

Organism, tema tundemärgid. Raku ehitus ja elu. Koed ja orgaanid. Ainetevahetus ja paljunemine. Taimed ja loomad. Koed ja orgaanide süsteemid. Taimede ehitus, elu ja liigitamine. Loomade ehitus, elu ja liigitamine. Arenemisõpetus.

E. Inimese anatoomia, füsioloogia ja tervishoid.

Orgaanide kavad. Kondikava. Lihaüksed. Hingamisorgaanid. Seedimisorgaanid. Toiduained. Veri ja vere ringjooksu orgaanid. Lümfa. Nõristusorgaanid. Närvikava. Meeleorgaanid. — Elutingimised. Ihukate. Elumaja. Tervishoid. Võitlus külgehakkavate haigustega.

AJALUGU.

1. Üleüldine ajalugu end. Vene realkoolide õpekavade ulatusel.

2. Eesti ajalugu. Kodumaa enemuistne aeg. Muinasaja leiud kodumaal. Eestlaste paganausu aeg. Soome-Ugri rahvaste rändamine. Eestlaste tulek läänemere kaldale. Muistsete eest-

laste majandusline ja vaimline kultuur. Eestlaste lähemad naabrid. Usupuhasus. Rootsi aeg. Reformid. Talurahva priius. Rahvusline ärkamise aeg. Keelearendamine. Venestamise ajajärk. Kõige uuem ajajärk. Suure ilmasõja algus ja selle käik. Vene revolutsioon. Eesti ühendamine. Maapäev. Venemaa lagunemine. Saksa okupatsioon Eestis. Revolutsioon Kesk Euroopas. Ilmasõja lõpp. Eesti Ajutine Valitsus. Asutav Kogu. Eesti Vabariik.

GEOGRAAFIA.

1. Üleüldine geograafia end. Vene meesgümnaasiumide õpekavade ulatusel.

2. Eesti geograafia. Eestlased, nende asupaik ja selle üleüldised iseäraldused. Piirid: Läänemere lahed, väinad ja saared, mäed, jõed, järved, sood, maapinna iseäraldused, põllumuld, metsad, loomad, elanikud ja nende tegevus. Maakonnad, linnad ja tähtsamad kihelkonnad. Eestlaste naabrid: soomlased, rootslased, lätlased, venelased. Ülevaade kodumaa geograafiliste tingimiste mõjust rahva elu peale, majandusline ja haridusline läbikäimine teiste riikidega.

KOSMOGRAAFIA.

Taeva võlvi ööpäevane pöörlemine. Taeva koordinaadid. Tähe aeg. Geograafiline laius. Parallaks. Varjutused. Gravitatsiooni seadus. Kepleri seadused. Lühike päikese süsteemi kirjeldus.

Kõigile kooliwallitsustele ja riigikoolide juhatajatele.

Osakond saadab sellega uue lõputunnistuse kava keskkoolide jaoks ja palub seda tarvitusele võtta. Muukeelsetes koolides võidakse tunnistuse eestikeelsele tekstile juure lisada tõlge vastavas keeles, aga nii et pikuti pooleks jaotatud lehel esimesele kohale eestikeelne tekst, teisele — tõlge tuleks; tunnistuse allkirjad paigutatagu selle juures aga nii, et tõlget iseseisvana tunnistusenä tarvitada ei saaks. Ühtlasi tunnistatakse endised lõputunnistuse kavad sellega maksvusetaks.

20. apr. 1920. Nr. 2622.

Osakonna juhataja eest *J. Hellat.*
Sekretäär: *A. Starrkopf.*

TUNNISTUS.

Selle tunnistuse omanik (nimi ja perekonnanimi)
 õppis (sellest ajast selle ajani)
 (kooli nimi)
 mille täieliku kursuse ta
 (aastal) lõpetas, sellepärast on temal kõik need õigused, mis selle kooli lõpetajatele maksvate seadustega ja määrustega kindlustatud.

(Nimi ja perekonnanimi)
 teadmised ja võimised on lõpukokkuvõttes järgmiselt hinnatud:

1. Eesti keeles
2. Laulmises
3. Võimlemises
4. Käsitöös
5. Joonistamises, voolimises ja ilukirjas
6. Matemaatikas (arvuteaduses, algebras, geometrias ja trigonometrias)
7. Loodusteaduses ja füüsikas
8. Maadeteaduses ja kosmograafias
9. Ajaloos
10. Ühiskondteaduses
11. Filosoofia eelkursuses
12. keeles
13. keeles
14. keeles
15. keeles
16.
17.

Tunnistuste järgi on (nimi ja perekonnanimi)
 (selle ja selle)
 riigi kodanik ja sündinud (kuupäev)
 19..... aastal.

(vallas, maakonnas,)

linnas.

Kooli juhataja:

Õpetajad:

Nõukogu sekretäär:

Rõigile koolivalitsustele ja riigikoolidele.

Juuresoleva „Täienduse“ saadab osakond Teile teadmiseks ja sellekohaste korralduste tegemise puhul juhtnõuiks.

Lisa: mainitud.

15. 9. 1919. a. Nr. 2722 peale.

26. apr. 1920. Nr. 2681.

Osakonna juhataja *E. Martinson*.

Sekretäär: *A. Starrkopf*.

Ärakiri.

Täiendus haridusministeeriumi 15. sept. 1919 a. „korraldusele küpsus- ja kutseeksamite kohta“.

I. Peale „korralduse“ § 1-ses nimetatud eksamite korraldatakse veel järgmised eksamid:

1) eksamid keskkooli 4 ning 6 klassi ja kõrgema algkooli ulatusel ja

2) eriaine õpetaja kutseksam endise „kodukooliõpetaja“ kutseksami õppekavade ja määruste järgi järgmiste täiendustega:

a) ajaloo ja maadeteaduse õpetaja eksami õppekavasse juure võtta kodumaa ajalugu ja maadeteadus keskkooli õppekavade ulatusel,

b) uue ainenähtis võtta Eesti keel: eriainenähtis — keskkooli, kõrvalise ainenähtis — kõrgema algkooli (7. esimese õppeaasta) õppekavade ulatusel,

d) eriainenähtis metoodikat nõuda õpetajate seminaari õppekavade ulatusel.

II § 6. tuleb järgmiselt muuta: eksami keeleks on Eesti keel, või Vene ehk Saksa keel kui eksamineeritav maksuva koolikorralduse põhjal õppekeele asjus neis keeltes õpetuse on saanud.

III Märkus § 7 juure: Eksamitegijaid, kellel õigustega keskkooli 4., 6. või 7. klassi lõpetamise kohta tunnistused on ette näidata, vabastatakse üksikute õppeainete eksamitest vastavate klasside õppekavade piires.

22. aprillil 1920. a. Nr. 2644.

Haridusminister: *K. Treffner*.

Kooliosakonna juhataja:

E. Martinson.

Algkirjaga õige

sekretäär: *A. Starrkopf*.

Ma- ja linnakoolivalitsustele ja riigikoolide juhatajale.

Rahva ainelise vanavara tähtsust ja kiiret hävinemist silmas pidades määras ministeerium tähendud üleriikliseks päästmise päevaks 7., 8. ja 9. mai s. a.

Nendel päevadel seisab maakoolides õpetöö ja selle asemel korjavad vanavara õpetajad ja vanemad arukamad õpi-

lased. Et maakoolides võrdlemisi väikene arv nimetatud tingimistele vastavaid õppurid, ja selle läbi otsekohene korjajate hulk piiratud on, palun linnas asuvate keskkoolide juhatajatele ette panna, neile alluvais keskkoolides, kõrgemate klasside kasvandikkudele, kes maalt pärit on, võimaldada, ülemalt tähendatud päevaks oma kodu sõita, et ühisele päästmisetoole kaasa aidata.

Õpilastele tuleb eelseisvast ülesandest aegsasti teatada.

22. apr. 1920. Nr. 3383.

Haridusminister: *K. Treffner.*

Muinsusvalitsuse juhataja: *Kr. Raud.*

Algkirjaga õige

muinsusvalitsuse asjaajaja:

V. Mettus.

Rõigile maakonna- ja linnakoolivalitsustele ja riigikoolide juhatajatele.

Eelmistele ringkirjadele täienduseks teatab osakond:

1) 17. apr. s. a. nr. 2601 korralduses koolide lõpuaja kohta 1920. a kevadel p. 9. mainitud järelkatsumised nõrgemate õpilaste jaoks peetakse erakui ka avalikkudes keskkoolides; 2) muukeelsete koduõppijate, 4-a. ja 7-a. kõrg.-algkooli lõputunnistustes võib tõlget tarvitada selsamal viisil, nagu see osakonna 20. apr. s. a. nr. 2622 ringkirjas muukeelsete keskkoolide lõputunnistuste kohta on ära näidatud.

26. apr. 1920. Nr. 2673.

Osakonna juhataja eest *J. Hellat.*

Sekretäär: *A. Starrkopf.*

Teadaandmised ja üleskutsed.

Maakonna koolivalitsustele.

Sellega paneb Haridusministeeriumi rahvahariduse osakond Teile ette Teie maakonna linnas eeloleval suvel ärapeetavate õpetajate kursuste õpekavasse võtta lühikest 6—8 tunnilist „Raamatukogude tehnika õpetuse“ kursust. Haridusministeeriumi kooliosakonnal ei ole midagi selle kursuse õpekavasse võtmise vastu. Õpetust andma tuleks haridusministeeriumi raamatukogude instruktor hra V. Krabi. Hra Krabi soov on, et ta kaks tundi päevas saaks anda. Kava oleks lühidalt järgmine:

Lühike sissejuhatus välise haridustöö tarviduse üle.

1. Raamatute muretsemine ja köitmine. Raamatute registreerimine, klassifitseerimine, lugejaile väljaandmine. (Raamatukogu sisemine korraldus saaks näitlikult läbi võetud. Iga kuulaja saaks kõik tarvilised planketid ja formulaarid.)

2. Laste ja kooli raamatukogu eraldi.

3. Kuidas raamatukogu mõju laiendada. (Raamatukogutöö metoodika.)

4. Raamatukogu ja haridusseltside asutamine. Lugemislauad ja nende asutamine.

Kui Teie võimalikuks peate nimetatud ainet õpetajate kursuste kavasse

võtta, leppige aja üle hra Krabi enesega kokku. Hra Krabi aadress: Järvamaakonna koolivalitsus. Paide.

23. märtsil 1920. Nr. 6184.

Osakonna juhataja: *E. Asson.*

Sekretäär: *J. Martinson.*

Maakonna- ja linnakoolivalitsustele.

Senni on selgusetu, kes maksab 1919. a. 28. augusti õpetajate palgamääruses § 15. märkus 1. tähendatud aja eest, s. o. 1. novembrist 1918. kuni 1. juulini 1919. a., õpetajate palgad, kas riik või omavalitsuse asutused, ja kas palga arvamisel tähendatud aja eest tuleb ka elukalliduslisa palga hulka arvata või mitte.

Nende küsimuste selgitamiseks pööras haridusministeerium riigikohtu poole. Riigikohus seletab: „Seadus hakkab maksma seaduse „Riigi Teatajas“ avaldamise päevast, kui teist tähtaega ei ole määratud. Õpetajate palga määrus on avaldatud 3. septembril 1918. a. (Riigi Teatajas nr. 60), mispärast otusele peab jõudma, et selles seaduses ettenähtud muudatused palga maksvate asutuste kohta aja eest 1. novembrist 1918. a. kuni 1. juulini 1919. a. maksavad ei ole. Ainult palga suuruse üle sisaldub seaduses erimäärus tähendatud

aja kohta, ilma et temas leiduks selle aja kestuseks mingisugust muudatust palgamaksva asutuse kohta. Küsimus — palgamaksva asutuse kohta — on aga lahendatud Ajutise Valitsuse 1918. a. 3. detsembri määrusega (Riigi Teataja 1918. a. nr. 6.)

Mis puutub elukalliduslissasse, siis tuleb seda palga hulka arvata.

Seda riigikohtu seletust silmas pidades teatab osakond, et õpetajate palgad aja eest 1. novembrist 1918. a. kuni 1. juulini 1919. a. maksavad need asutused, kes okkupatsiooni ajal õpetajaile palka maksivad, juhtumisel, kus viimased oma tegevuse lõpetanud, asutused, mis nendele vastavad.

Palkade vahe arvamisel tulevad 1919. a. 28. augusti õpetajate palga määruse §§ 6. ja 8 ette nähtud palgaosad kokku arvata ja saadud summast 25% maha arvata.

Osakond palub korraldusi teha, et saamata palgavahe õpetajaile 15. maiks 1920. a. saaks välja makstud.

15. apr. 1920. Nr. 52117.

Osakonna juhataja: *A. Uuli*.

Sekretäär *K. Rumma*.

Koolivalitsustele.

Palun mulle hiljemalt 1. maiks koolijuhatajate kaudu teateid muretseda selle üle, kes õpetajatest ja missugust tööd koolikirjanduse alal kirjutab, missuguste õpeasutuste ja õpeaastate jaoks on töömääratud ja millal töö valmis saab. Teated tulevad anda ainult tõesti teostavate, aga mitte kavatsatud või mõeldud tööde kohta.

14. apr. 1920. Nr. 705.

Riigikoolinõunik (allkiri).

Sekretäär (allkiri).

Koolinõunikudele.

Teatan, et haridusministeerium Pariisist suurema kogu prantsuskeelseid õperaamatuid on saanud ja ühelt suuremalt kirjastusäriilt neid ka edaspidi saab. Palun kõigile Teie ringkonna õpetajaile teatada, et nad soovi korral enast nimetatud õperaamatutega ministeeriumis tutvustada võivad.

19. apr. 1920. Nr. 708.

Riiginõunik: (allkiri).

Sekretäär: *A. Madisson*.

Kõigile ministeriumile alluvaile asutustele.

Töö- ja hoolekande-ministeeriumi palganormeerimise komisjoni ringkirja põhjal juhib haridusministeerium Teie tähelepanu selle peale, et ministeeriumile alluvad asutused otsekohe oma ettepanekutega, nii koosseisude kui ka palkade suhtes, normeerimise komisjoni poole ei pööraks.

Ettepanekud tulevad ministeeriumi saata, kus neid läbi kaalutakse ja oma arvamiseiga varustatult palganormeerimise komisjoni edasi saadetakse.

22. apr. 1920. Nr. 52161.

Osakonna juhataja: *A. Uuli*.

Sekretäär *K. Rumma*.

Kõigile koolivalitsustele:

Lisaks oma ringkirjale 20. apr. s. a. nr. 2623 teatab osakond, et teatelehtede kavasad registreerimiseks ette pandavate õpetajate kohta on saada haridusministeeriumi majandusosakonnast, hinnaga 1 mark eksemplar, kuhu koolivalitsustel tarviduse korral sellekohase nõudmisega pöörduda tuleb.

22. apr. 1920. Nr. 2645.

Osakonna juhataja eest: *J. Hellat*.

Sekretäär: *A. Starrkopf*.

Kõigile ministeriumile alluvaile asutustele.

Haridusministeerium juhib Teie tähelepanu selle peale, et 24. apr. s. a. tempelmaks 100 % võrra kõrgendatud on.

Palume arвете õiendamise juures mainitud otsusest kinni pidada.

22. apr. 1920. Nr. 52227.

Osakonna juhataja: (allkiri).

sekretäär: (allkiri).

Kõigile koolivalitsustele.

Kavatseltavaks koolinõunikude Soome sõiduks tarvisminevate väljamaa passide saamiseks palub osakond reisusloosavõtta soovijaid koolinõunikka juure lisatud lehtede järele kõige lähemal ajal teateid anda.

Tähendatud sõiduks on ministeerium 18.000 (kaheksateist tuhat) Eesti marka krediiti palunud. Kuna aga teadmata on, kas ta läbi läheb, oleks sõiduvõi-

maluse kindlustamiseks soovitav ka maakonna- ja linnavalitsustelt vastavat krediiti nõutada.

23. apr. 1920. Nr. 2654.

Osakonna juhataja eest (allkiri).
Sekretäär (allkiri).

Ärakiri.

Maakonna- ja linnakoolivalitsustele.

S. a. 17. aprilli nr. 2601 korraldusega on maakonna- ja linnakoolivalitsustele õigus antud neile alluvas koolides tänava kevadel koolitööd, peale lõpuklasside, juba 22. mail lõpetada, kui selleks on tungiv tarvidus. Et kooliaja lühendamise pärast koolitöö mitte väga palju ei kannataks, siis tuleks maakonna- ning linna- kui ka kohalikkudel koolivalitsustel, koolihoolekogudel ja õpetajail kõik teha, mis neil võimalik, et kunni kooli lõpuni kõik lapsed korralikult koolis käiksid. Ministeerium arvab, et iseäranis õpetajad selleks mõjuvalt kaasa aidata võiksid, õpilastele ja lastevanemaile kui ka muile tarvilistel juhtumistel ära seletades, kui hävitavalt korratu kooliskäimine meie noorsoo üleüldise edu peale mõjub ja missuguseid halbu tagajärgi koolist enne lõppu väljaastumine väljaastujale kui ka tervele koolile toob. Kogukondlistel omavalitsustel tuleb kõik teha, mis nende võimuses, et ka kõige vaesemaile koolis käimist kunni kooli lõpuni võimaldada. Kohalikkude koolivalitsuste organidel tuleb — kui seda juba ennemalt tehtud ei ole — kindlate ettepanekutega vaesemate toetamise asjus valla- või linnaomavalitsuste poole pöörduda, kes omalt poolt selleks abinõusid peavad leidma, et vaesemalgi õpilastel võimalus oleks kunni kooli lõpuni korralikult koolis käia. Kui neil, omavalitsustel, see võimata on, siis tuleks neil sellekohaste ettepanekutega toetamise või laenu asjus vastavate riigiasutuste poole pöörduda. Asutustel aga, kelle hooleks on antud korraliku kooliskäimise järele valvamine, tuleb kõik seaduslikud abinõud tarvitusele võtta, et ilma vabandamata põhjusteta keegi koolikohustusline koolist ära ei jääks. Niisama tuleb ka hoolega selle järele valvata, et isikud, või asutused, kes õpilasi õpetöö ajal ametisse palkavad, seaduslikule vastutusele võe-

taks. Ülemal olevast palub ministeerium teatada Teile alluvaile kohalikkudele koolivalitsustele, koolidele, koolihoolekogudele ja linna- ning vallaomavalitsustele.

22. apr. 1920. Nr. 2643.

Haridusminister: *K. Treffner*.
Kooliosakonna juhataja: *E. Martinson*.
Alguskirjaga õige
Sekretäär: *A. Starrkopf*.

Maakonna- ja linnakoolivalitsustele.

Vabariigi Valitsus on Asutava Kogu poolt 19. dets. 1919. a. vastu võetud õpetajate palga kõrgenduseaduse muutnud järgmiselt: õpetajale riigi poolt maksetavat tasu, nimelt põhipalk, elukalliduslisa, korteriraha, juhatus- ja inspektoritasu tõstetakse 40%.

Peale nimetatud alusnormide ja juure arvatud 40% lisa maksetakse õpetajale riigi poolt ajutist elukalliduslisa 30% suuruses 1919. a. 28. aug. õpetajate palgamääruse §§ 6. ja 8. ettenähtud põhipalgast, elukalliduslisast, korterirahast ja juhatusasust, ja eelnimetatud 40% palgalisast. Need lisad maksetakse kõigile avalikkude kesk-, eri- ja algkooli õpetajale 1. märtsist 1920. a. arvates.

Seda silmas pidades palub osakond võimalikult pea teatada: palju vajab koolivalitsus ülemaltähendatud palgalisade maksmiseks märtsi- ja aprillikuu eest krediiti, mõlemi kuu eest eraldi. Et 30% märtsikuu alusnormidest juba saadud, tuleb selle kuu eest välja arvata 30% ainult 40% lisast.

Edaspidiste palganõudmiste korral oleks soovitav kõik palgaosad, niisama ka 40% ja 30% lisad igast palgaosast eraldi ära näidata. Keskkoolide õpetajate kohta on seda senini enamasti tehtud, kuna algkooli õpetajate kohta pea kõik koolivalitsused palgalisad ühes summas on näidanud. Lahus näitamine oleks selleks vaja, et nende andmete põhjal ilma uue kirjavahetuseta krediitisi nõuda, kui palga suhtes muudatusi tehakse, niisama on neid andmeid ka arvepidamisel tarvis.

24. apr. 1920. a. Nr. 62296.

Osakonna juhataja: *A. Uuli*.
Sekretäär *K. Rumma*.

Kasvatusteadusline ajakiri

„KASVATUS“

Eesti Õpetajate Liidu häälekandja
— Ilmub kaks korda kuus —

Toimetus: Hans Roos — peatoimetaja, J. Annusson, O. J. Kiesel, J. Piiskar, K. Õunapuu. Kaastöolisteks on kõik Eesti õpetajad, kooliarstid ja haridustegel. Väljaandja: Eesti Õpetajate Liit. Tellimisi võtavad vastu kõik postkontorid Eestis, Tallinnas, „Kasvatuse“ toimetus, Pikk tänav 26 „Ühistöö juhatusse ruumides, kella 2—5 p. l. Tellimise hind: 20 marka veerandaastas. Üksik number 4 marka. — Et „Kasvatusel“ üle maa lugejaid on, siis leiavad

kuulutused

seal kõige otstarbekohasema paiga, iseäranis kuulutused kooli alalt: õpetajate otsimised, koolitarvituste pakkumised jne. Adress: Tallinn, „Kasvatuse“ toimetus, Pikk tänav № 26.

„Kasvatuse“ toimetus.